

Yazarlar/Authors

Yusuf Furkan ŞEN* Abdullah Gökhan YAŞA**

Makale Başlığı/Article Title

S-400 HSS Alım Sürecinde Siyasal ve Kurumsal Aktörlerin İncelenmesi: Bir Söylem Çözümlemesi

Examination of Political and Institutional Actors in the S-400 HSS Procurement Process: A Discourse Analysis

ÖZ

Çalışma kapsam olarak S-400 hava savunma sistemi anlaşması sürecindeki söylemlerin analizini içermektedir. Söylem analizinin gerçekleştirildiği kaynak olarak internet medyası seçilmiştir. Türkiye merkezli yayın yapan internet haber medyası içerisinde en çok ziyaretçi alan siteler Alexa verilerine göre tespit edilmiş ve taranmıştır. Bu kapsamda söz konusu süreç bölümlere ayrılmış ve buna bağlı olarak söylemler analiz edilmiştir. Belirlenen süreçler ise S-400 hava savunma sisteminin teminine yönelik nihai sözleşmenin imzalanması, sistem teslimatlarının gerçekleşmesi, F-35 savaş uçağı programından Türkiye'nin çıkarılması, S-400 sisteminin test edilmesi ve CAATSA yaptırımlarının ilk kez bir NATO ülkesine uygulanması gelişmelerini kapsamaktadır. Buna göre çalışmanın zaman kesiti 29 Aralık 2017 tarihinden başlamakta ve 14 Aralık 2020 günü gerçekleşen olayın yankılarını da dahil ederek sonlanmaktadır. Ayrıca daha sonra yapılan ve süreci şekillendiren önemli söylemlere de yer verilmiştir. Söylem analizi ile aktörler arası ilişkiler ve gelişmeler kriz bağlamında daha net bir şekilde analiz edilebilmiştir. Aktörler arasında ilişkileri etkileyen daha derin ve problematik bir alanın olduğu görülmektedir. S-400 krizi buna bağlı olarak ikili ilişkilerdeki bozulmanın net bir halinin ortaya konulmasını sağlamıştır. Aynı zamanda ortaya çıkan güven bunalımı ve karşılıklı güvensizliğin etkilerini tüm süreç boyunca görebilmek olasıdır. Sonuç olarak S-400 krizi sadece askeri bir tartışma konusu olmamış askeri-siyasi bir kriz niteliğinde ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: S-400, Uzun menzil hava savunma sistemi, NATO, Söylem Analizi, CAATSA

ABSTRACT

As a scope, the study examines the discourse analysis within the scope of the S-400 air defense system agreement. Internet media was chosen as the source for the discourse analysis. Most visited internet news media broadcasting in Turkey-based sites have been identified and screened according to data from Alexa. In this context, the process in question was also divided into sections and analyzed accordingly. The processes; The signing of the S-400 air defense system contract, realization of system deliveries, Turkey's removal from the F-35 fighter jet program, the testing of S-400 air defense system, Application of CAATSA sanctions to a NATO country includes improvements. Accordingly, the time section of the study starts on December 29, 2017 and ends by including the developments related to the event that took place on and after December 14, 2020. In this context, the discourses that were made later and shaped the process were also included. With discourse analysis, relations and developments between actors could be analyzed more clearly in the context of the crisis. There seems to be a deeper and more problematic area that affects relationships between actors. The S-400 crisis has led to a clear picture of the deterioration in bilateral relations. At the same time, it is possible to see the effects of the crisis of trust and mutual distrust throughout the whole process. As a result, the S-400 crisis has not only been a matter of military discussion, but has emerged as a military-political crisis.

Keywords: S400, Long range air defense system, NATO, Discourse analysis, CAATSA

* Prof. Dr., Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, yfurkansen@pa.edu.tr

** Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi, Özel Güv. Ve Koruma Pr., agyasa@ankara.edu.tr

Extended Abstract

1. Introduction

Turkey has been in need of long-range air defense missiles for a long time. As a scope, the study examines the discourse analysis within the scope of the S-400 air defense system agreement. These systems, which are especially important in terms of country defense, have become more and more important in the context of regional risks and geopolitical requirements. While Turkey is working to meet this deficiency through ready-made procurement, on the other hand, it has taken steps towards developing its own unique and national systems. Within the scope of the study, the discourses of the actors from the signing process of the S-400 air defense systems purchased from Russia are focused on.

2. Methodology

The qualitative method was preferred in the design of the research. Data were obtained by using discourse analysis in the study. Internet media was chosen to scan the news containing the discourses. Alexa data was used to determine which sites will be covered in the internet media. In this context, news sites were selected in order of priority from the Top 50 list active in Turkey. The criteria determined as priority are; daily time spent on the site, the number of daily page views per visitor, the percentage of traffic from the search, and the number of sites linked to this site. The study basically aims to analyze the discourses of domestic and foreign actors in the process of Turkey's acquisition of the S-400 Air Defense system. The actors in question are the political parties in power and their representatives and opposition parties; abroad, it has been evaluated as the USA, EU, NATO and Russia as the supplier.

Within the scope of the discursive analysis, locality/nationality, independence, USA/NATO-oriented news, warnings/sanctions, alternative systems, Russian-based news and security issues were scanned. The news originating from the USA/NATO and Russia covers both the reporting of the discourses and the discourses and calls made against Turkey. Within the scope of the scanning, a section-oriented theme analysis was made as it was scanned in the previous section. In this way, it is also seen which discursive themes increased or decreased in which periods.

3. Empirical Results

At the end of the purchasing process of the S-400 systems, it was observed that the distribution of news and discourse varied during the signature period. In this context, it is seen that the most published news and the discourses in these news are USA/NATO oriented. In this period, it is seen that the issue of sanctions remains in the background as the systems are not yet available. At the same time, the contribution of the S-400 to security is expressed in the discourses, while the contribution of the domestic system, joint production and products that will emerge locally in the future are also mentioned in the news. Considering the general subject integrity, it is noteworthy that the news emphasis distributions are mostly seen in this section. This situation is also a result of the fact that the process and the roadmap have not yet been clarified for both parties. Another feature of this period is that foreign actors, especially non-US, adopted a softer rhetoric.

Conclusion

When we look at the S-400 procurement process in general, we see a process that spans time. In this context, it is possible to talk about the USA, NATO, Turkey and Russia as the main actors. In the USA, it is possible to see different discourses from the Senate and President D. Trump. Although there are differences between the discourses of the government and the opposition in Turkey, there is a common reaction against the sanctions. On the other hand, opposition reactions

are shaped around factors such as the poor management of the F-35 process, the insistence on the S-400, and misused resources. There is a discourse of support for national sovereignty and related decisions.

Looking at the process, it is clear that the differences of opinion between the USA and Turkey are deep. This situation shows the crisis of trust experienced within the scope of bilateral relations and confirms that the concept of "strategic partnership" is gradually losing its validity. Even in an alternative scenario where S-400 air defense systems are not purchased, it remains uncertain whether F-35 fighter jet deliveries will take place. This situation is a result of the negative development of the relations of the parties with each other. Especially after the coup attempt on the night of July 15, 2016, relations seem to have worsened.

It is seen that the S-400 air defense systems purchased from Russia both stand out as a serious alternative in eliminating the deficiencies with high priority in terms of defense, and it is noticed that they have reached a more advantageous position politically. This shows that the decision is not only a military but also an important political decision. From the standpoint of Washington, the attitudes and actions taken have been of a political nature, rather than just the reactions to a military purchase. Even if the S-400 systems are not received in a situation where bilateral relations are bad, the possibility of the Patriot systems being approved by the congress is not seen as certain at that time. Even if the approval is given, it is seen that the development course of the relations may be up and down until the system deliveries.

Giriş

Türkiye, uzun yıllardan beri uzun menzilli hava savunma sistemi (HSS) eksikliğini hissetmekte ve bu açığı kapatmaya yönelik gerek teknolojik anlamda gerekse diplomatik boyutta çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Özellikle Türkiye'nin içerisinde bulunduğu coğrafya, süregelen bölgesel istikrarsızlıklar ve askeri güç dengeleri gereği bu eksikğin hızlı bir şekilde giderilmesi önem arz etmektedir. Buna karşın şu ana kadar oldukça uzun vadeye yayılmış olan ve siyasi gerilimlerle geçen bu sürenin farklı parametreler üzerinden çok boyutlu analiz edilmesi hem alınan kararların uygulanması ve etkinliği hem de daha ileride alınacak kararların şekillenmesi açısından önemlidir. Uzun menzilli HSS en önemli bileşenlerinden biri ise hiç kuşkusuz S-400 füzeleridir. Özellikle son dönemde S-400 HSS ve ABD ilişkileri ekseninde ilerleyen kamuoyu tartışmaları konunun bu açıdan ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Çalışmanın ana konusu, S-400 HSS alımı sürecinde gerek yurt içi gerekse de uluslararası aktörlerin söylemi üzerine odaklanmaktadır. Çalışma, söylem analizi üzerine kurgulanmıştır. Bu amaçla süreç içerisinde yer alan aktörlerin resmi söylemleri üzerinden temalar belirlenerek değerlendirme ve analiz süreci gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte söz konusu çalışma, söylem analizine odaklanmakla birlikte bazı sınırlılıklara da sahiptir. Ele alınan söylemler medyada kendine yer bulabilen yani haberleştirilen söylemlerdir. Bu kapsamda farklı platformlarda yayınlanan veya sosyal medya üzerinde yapılan yorumlar/değerlendirmeler kapsam dışındadır. Aynı zamanda söylemlerin Türkiye merkezli haber sitelerince yayınlanmış olması da seçim aşamasında gözetilen niteliklerdendir. Seçilen haber sitelerinin Türkiye içerisinde yayın yapan ve en çok ziyaretçiye sahip siteler olması nedeniyle haberlerin çoğunluğunu da kapsamaktadır. Bununla birlikte sadece Türkiye merkezli yayın yapan haber sitelerinin alınması da bilinçli bir tercih olmakla birlikte odak konusunu daraltmaktadır. Bu anlamda uluslararası haber sitelerinin haberlerinden yararlanılmamış olması bir diğer kısıtı oluşturacaktır. Yine çalışma kapsamında odağı sağlamlaştırmak için alınan kararlardan birisi sadece internet medyası üzerinden değerlendirme yapılmasıdır. Bu durumda da Türkiye merkezli olsa da yazılı veya görsel medya

kapsam dışı bırakılmıştır. Bu da bir diğer sınırlılık olarak sayılabilmektedir. Burada başlıca amaç sınırlılığın belirlenmesi ile daha net bir alanda kapsamı geniş tutabilmektedir.

Çalışmanın örneklemini Türkiye merkezli olarak yayın yapan haber sitelerinde yer alan S-400 konulu söylem analizine uygun olan haberlerdir. Söylem analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada S-400 süreci beş farklı gelişme ekseninde ele alınmıştır. Bunlar (i) S-400 hava savunma sisteminin teminine yönelik nihai sözleşmenin imzalanması, (ii) sistem teslimatlarının gerçekleşmesi, (iii) F-35 savaş uçağı programından Türkiye'nin çıkarılması, (iv) S-400 sisteminin test edilmesi ve (v) CAATSA yaptırımlarının ilk kez bir NATO ülkesine uygulanması süreçleridir. Söz konusu süreçlerin belirlenmesi konusunda süreci ve söylemleri etkileyen ana gelişmeler olmaları dikkate alınmıştır. Aynı zamanda çalışmanın belirlenen ilk gelişmesi 29 Aralık 2017 tarihinde başlamaktadır.

1. HSS İhtiyacının Tarihsel Süreci

Türkiye bir süredir uzun menzil HSS gereksinimi duymaktadır. Özellikle ortaya çıkan bölgesel gerilimler, istikrarsızlık ortamının yayılması tehlikesi ve iç tehditler bu algıyı beslemektedir. Buna karşın hava savunma sistemi konusu yeni bir mesele değildir. Türkiye daha önce de hissettiği tehditler ve bölgesel gelişmeler nedeniyle hava savunma sistemi tedarikini gerçekleştirmeyi amaçlamış; lakin bu süreçte birtakım aksaklıklarla karşılaşmış ve bunu gerçekleştirememiştir. Söz konusu tehditler kimi zaman NATO kapsamında Türkiye'ye konuşlandırılan başka ülkelerin hava savunma bataryaları ile giderilse de bu durum kalıcı bir çözüm olamamıştır. Buna karşın daha önce Çin üretimi HSS olan HQ-9 konusunda da yaşanan gelişmeler olumsuz sonuçlanmıştır. Bu durum günümüzde hem iç hem de dış siyaseti etkileyen, önemli bir gündem maddesine haline gelmiş durumdadır.

Türkiye HSS ihtiyacını uzun bir süre 1959 üretimi olan Nike Hercules füzeleriyle sağlamıştır (Defence Turkey, 2022). Bu füze sistemi günümüzde oldukça eski olmasının yanı sıra raf ömrünü de doldurduğundan envanter dışıdır. Bununla birlikte envantere bulunan diğer bir hava savunma füze sistemi olan I-HAWK XXI'de oldukça eskimiş ve günümüz isteklerini karşılayamaz durumdadır (Sünnetçi, 2011, s. 34) (Egeli, 2014, s. 51). Türkiye yaklaşık 1991'den itibaren yeni nesil hava savunma sistemlerini tedarik etmek istemektedir. Bunun en önemli nedenlerinden birinin de I. Körfez Savaşı'nın yarattığı tehlikeli ve istikrarsız ortamdadır.

İlk olarak, 1991 yılında ABD'den Patriot sistemleri talep edilmiştir. Ancak zaman içinde bu konuda olumlu yönde bir gelişme olduğu söylemek mümkün değildir. Zira ABD'nin kendisine ait olan sistemlerin satışını yapmadan geçici olarak güvenliğin sağlanması amacıyla Türkiye'de konuşlandığı görülmektedir. 2006 yılına kadar bu görüşmelerden sonuç alınamamasının akabinde ise Savunma Sanayi İcra Komitesi (SSİK) 30.06.2006 tarihli toplantısında 'T-LORAMIDS' (Türk-Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi) projesi için kararını duyurmuştur. Dönem itibarıyla bu proje hazır sistem olarak uzun menzilli HSS alınmasını ve ihtiyacın giderilmesini içermektedir. (SSDergilik, 2019).

T-LORAMIDS için ihale açılmadan önce İsrail ile de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İsrail Savunma Bakanı Binyamin Ben-Eliezer'in 2001 yılında gerçekleşen Türkiye ziyaretinde Arrow füzelerinin satışı üzerine görüşmeler yapılmıştır (AmerikanınSesi, 2001), (Milliyet, 2001). Bu satış için İsrail yönetiminin dönemin ABD Başkanı George Bush yönetiminden izin istediği de basında yer bulmuştur (Hürriyet, 2001). Buna karşın tüm olumlu havaya ve pozitif haberlere rağmen bir sonuca ulaşılamadığı görülmektedir (Hürriyet, 2007).

'T-LORAMIDS' ihale süreci uzun ve meşakkatli bir süreç olmuştur. İhale sürecine katılması için çağrı dosyası CPMIEC/Çin Halk Cumhuriyeti, Rosoboronexport/Rusya Federasyonu, Raytheon/ABD ve Lockheed Martin/ABD şirketlerine gönderilmiştir. 2009 yılında henüz ihale süreci sonuçlanmadan çıkan bir haberde Barack Obama yönetimi tarafından Kongreye Türkiye'ye Patriot satışına yönelik bilgi verildiği bildirilmektedir (Milliyet, 2009). Olası satışın 7.8 Milyar dolarlık bir tutara sahip olduğu, bununla birlikte 13 Patriot ateşleme ünitesi, 72 PAC-3 füze bataryası ve aksamını kapsadığı belirtilmiştir (NTV, 2009). Ankara ise ihalede Çin ve Rusya'nın da eşit şansının olduğunu vurgulamıştır (Hürriyet, 2009).

2010 yılına gelindiğinde bir diğer alternatif ise Avrupa'dan gelmiştir. MBDA, Aster 30 SAMP/T sistemiyle açılan ihaleye talip olmuştur. (MBDA). Basına yansıyan haberlerde, MBDA yetkililerinin Türkiye'ye koşulsuz şartsız bir teknoloji transferi önerdiğini ve bunun NATO sistemleri ile de uyumlu olacağı için avantaja sahip olacağını belirttikleri yer almaktadır (Dünya.com, 2010). Buna karşın olumlu başlayan hava siyasi gelişmeler nedeniyle dağılmıştır. (BBC, 2011).

22 Haziran 2012 tarihinde yaşanan bir gelişme daha dikkatlerin HSS konusunda tartışmalara kaymasına neden olmuştur. 22 Haziran 2012 tarihinde Malatya Erhaç 7. Ana Jet Üs Komutanlığı'nda konuşlu 173. Filo'ya ait RF-4E Phantom model silahsız keşif uçağı Suriye sınırını ihlal ettiği gerekçesi ile düşürülmüştür. Yapılan kasıtlı saldırının neticesinde 2 pilot şehit olmuş ve sonucunda Türkiye'nin de angajman kuralları değişmiştir (Milliyet, 2012).

19 Haziran 2013 tarihinde Paris Air Show'da açıklamalarda bulunan Raytheon firmasının finansman sorumlu üst düzey yöneticisi (CFO) David Wajsgras, Türkiye ve Patriot satış konularına değinmiş bu satış hakkında umutlu olduğunu belirtmiştir (Milliyet, 2013). Buna karşın 26 Eylül 2013 tarihinde ihale ile ilgili gelişmeler yaşanmıştır. SSİK yaptığı açıklamada yapılan ihale sonucunda "Çin Halk Cumhuriyeti'nden CPMIEC kuruluşu ile değerlendirmeye esas teklif bedeli üzerinden, sistemlerin ve füzelerinin Türkiye'de ortak üretilmesi amacıyla sözleşme görüşmelerine başlanması" kararı çıktığını açıklamıştır. (Sabah, 2013). NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen ise, "Bizim için önemli olan üye devletlerin satın aldıkları sistemin diğer devletlerdeki sistemlerle uyuşması. Türkiye'nin de buna uymasını bekliyorum." açıklamasında bulunmuştur. Çinli kaynakları da buna karşılık temel yorumu ihale sürecinin siyasallaştırılmaması yönünde olmuştur (AljazeeraTurk, 2014). Dönemin Savunma Sanayi Müsteşarı (SSM) Murat Bayar da gelen tepkilere istinaden gelecek sistemin "NATO'ya değil, Türkiye'nin sistemine" entegre edileceğini ifade etmiştir. Aynı zamanda NATO standartlarına uygun olacağını da eklemiştir (Yazıcıoğlu, 2013). 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimine gelen döneme kadar, HSS temini ve ihalesi noktasında teklif değerlendirme süresi uzatılsa da görüşmeler sürüncemede kalmıştır ve pek bir ilerleme sağlanamamıştır. 1 Kasım 2015 Genel Seçimi ve 7 Haziran 2015 Genel Seçimine giden süreçte HSS temini konusunda açıklamalar yapılmaya devam edilmiş olsa da net bir ilerleme görülmemiştir. 13 Kasım 2015 tarihine gelindiğinde ise yapılan ihale G-20 zirvesinden önce iptal edilmiştir. Türkiye'nin kendi savunma ve milli füze sistemini oluşturmaya karar verdiği basına yansımıştır (BBC, 2015). İptalde ABD ve NATO'nun itirazları ile teknoloji transferi hususundaki detaylarda var olan anlaşmazlıkların etkili olduğu basına yansımıştır (Milliyet, 2015).

2015 yılının sonlarına doğru yaşanan bir başka gelişme ise 24 Kasım 2015 Rusya ile yaşanan kriz olmuştur. Söz konusu tarihte sınır ihlali yapan Rus savaş uçağı Su-24'ün Türk Hava Kuvvetleri'nin F-16 savaş uçağı tarafından düşürülmesi hem Rusya ile olan ilişkileri

gerginleştirmiş hem de hava savunma sistemleri konusunda tekrar tartışmalara neden olmuştur (AP, 2015).

15 Temmuz 2016 tarihi HSS tedariki ve S-400 sistemleri edinilmesi sürecinde önemli bir dönüm noktası olarak görülmektedir. FETÖ tarafından gerçekleştirilen başarısız darbe girişimi özellikle hava sahası güvenliği anlamında farkındalıkların yaşanmasına sebep olmuştur. 18 Kasım 2016 tarihinde ise Milli Savunma Bakanı (MSB) Fikri Işık, Türkiye'nin S-400 HSS alımı için Rusya ile görüştüğünü açıklamıştır (DW, 2016).

MSB tarafından sonraki açıklamalarda 11 Nisan 2017'de sözleşmenin imzalandığının belirtilmesine karşın detayların belirlenmesiyle nihai anlaşma 29 Aralık 2017'de duyurulmuştur. Aynı zamanda Türkiye ile Rusya arasında S-400 HSS'nin kredi anlaşması da gerçekleştirilmiştir. Rusya savunma sanayi şirketi Rosteh'in Başkanı Sergey Çemezov'un, "Türkiye'nin Rusya'dan 4 adet S-400 füze savunma sistemi bataryasını 2,5 milyar dolar karşılığında satın aldığı" açıklaması dönemin MSB Nurettin Canikli tarafından doğrulanmıştır (Hürriyet, 2017). Anlaşma sonucunda Türkiye'nin Rusya'ya yaklaşık 2,5 milyar dolarlık ödeme yapması konusunda anlaşmaya varılmıştır. (NTV, 2017).

2. Literatür Taraması

Çalışma ile ilgili literatür incelendiğinde ortaya çıkan iki temel bakıştan söz edilebilmektedir. Bunlardan ilki literatürde süreç bazlı söylemsel analize dayalı bir çalışmanın bulunmamasıdır. Bu anlamda çalışmanın gerek genel medya bağlamı analizinde gerekse de internet medyacılığı bağlamında söylemlere odaklanan özgün bir çalışma olduğu görülmektedir. Literatürde aşağıda detayları verilecek çalışmaların büyük çoğunluğu S-400 sistemine odaklanmakla birlikte bunu uluslararası ilişkiler veya iç siyaset bağlamında tartışmaktadır. Bu araştırmalar önemli yerlere odaklanmış olabilese de söz konusu gerçekleştirilen çalışmanın içeriği ve yöntemi diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir. Bu açıdan çalışma, S-400 konusunun söylemler üzerinden ele alınması noktasında özgündür.

Literatürde S-400 HSS'nin Türkiye'ye etkileri, Türkiye Rusya ilişkileri, ittifak sorgulamaları, NATO ilişkileri ve bir kriz olarak S-400 dönemi ile ilgili çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu çalışmalardan biri Levent Yiğittepe tarafından yazılmış NATO ve Rusya bağlamında Türkiye özelinde güvenlik algılamasına S-400 örneği üzerinden yaklaşan makaledir. Makalenin tam ismi *NATO ve Rusya Arasında Türkiye'nin Güvenlik Algılaması: S-400 Krizi Örneği* olarak yer almaktadır. (Yiğittepe, 2018). Yiğittepe (2008), çalışmasında S-400 krizi üzerinden değerlendirmelerde bulunarak Türkiye'nin karşı karşıya olduğu küresel tehditlere, özellikle de terörizmle mücadelede diğer devletlerle kurduğu güçlü bir işbirliğinin önemini vurgulamaktadır. Başka bir çalışma ise Yıldırım (2019) tarafından yazılmış olan bir ittifak sorgulamasına dayanan çalışmadır. Makalede odaklanılan konu yabancı askeri üsler ve ithal silah sistemleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. Makalenin tam ismi literatürde *Yabancı Askeri Üsler ve İthal Silah Sistemleri Özelinde Türkiye'nin İttifak Sorgulamaları* olarak yer almaktadır (Yıldırım, 2019). Aynı bir çalışma ise Mustafa Kibaroglu tarafından yazılmış olan *Türkiye'nin S-400 Macerasının 4 Yüzü* adlı çalışmasıdır (Kibaroglu, 2018). Kibaroglu (2018) çalışmasında S-400 HSS'nin satın alınmasının ve F-35 projesinden çıkarılmak gibi stratejik kararların etkisini Türk-Amerikan ilişkileri bağlamında ele almakta ve bunun savunma politikaları ile bölgesel etkilerine değinmektedir.

Türkiye Amerikan ilişkilerini S-400 HSS krizi üzerinden ele alan Yeltin (2021) Türkiye'nin tehdit algılamasında artış ile başlayan HSS alım sürecinin Rusya, ABD ve NATO bağlamında nasıl tehditler, fırsatlar ve iş birlikleri doğurabileceğini incelemektedir. Aynı zamanda Türkiye'nin

ulusal güvenliğini değerlendirirken “nasıl” ve “nereye” sorularına da denge politikası çerçevesinde cevap aramaktadır (Yeltin, 2021). S-400 alım sürecini ABD ve NATO açısından inceleyen Abbas (2019) ise Türkiye'nin hava savunmasındaki eksikliklere vurgu yaparak tehditlere karşın yetkin sistemlere sahip olmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte Avrupa ve ABD tarafından üretilen hava savunma sistemlerini inceleyerek aradaki farklara değinmekte ve Türkiye'nin Rusya'dan söz konusu tedariki yapması nedeniyle karşılaşılabileceği olası maliyet-etkinlik ve lojistik-teknik sorunları incelemektedir (Abbas, 2019). Medya bağlamında odaklanan bir başka çalışmada ise Filiz (2021) S-400 anlaşmasının uluslararası medya üzerinde nasıl haberleştirildiğini incelemektedir. VOA, RT ve TRT World örnekleri üzerinden ABD ve Rusya'da nasıl haberleştirildiğini gösterirken TRT World örneğinden ise kamu diplomasisi örneğinden bir inceleme sunmaktadır. Bu aşamda sürecin nasıl algılandığını anlamak medya ile mümkün olabilirken eleştirilere hızlıca yanıt verebilmek önem kazanmaktadır (Filiz, 2021).

Düşünce kuruluşları da S-400'ün gerek Türkiye'ye kazandıracığı yetkinlikler gerekse ittifaka etkileri gerekse de süreç ile ilgili değerlendirmeler kaleme almışlardır. Bunlardan birisi SETA raporu olarak yayınlanmış ve Merve Seren tarafından hazırlanan *Füze Savunma Sistemi: İhale Süreci, Temel Dinamikler ve Aktörler* başlıklı çalışmasıdır (Seren, 2015). Çalışma genel olarak sürecin bir özetini sunmuş ve detayları ön plana çıkarmıştır. SETA tarafından daha yakın zamanlı olarak yayınlanmış farklı bir analiz de Hasan Yücel tarafından kaleme alınmış rapordur. Tam ismi *Türk – Amerikan İlişkilerinde S-400 Krizi* başlığını taşımaktadır (Yücel, 2020). Çalışma kriz üzerinden bir değerlendirme yaparak süreci incelemektedir. Veysel Kurt tarafından hazırlanmış bir başka SETA Analizi de *S-400 & F-35 Denklemi* ismini taşımaktadır. Analiz temel olarak Türkiye'nin F-35 projesindeki gelişim sürecine vurguda bulunarak S-400 HSS veya F-35 projelerinden hangilerinin seçilmesinin daha doğru olabileceğini çeşitli parametreler ile birlikte incelemektedir (Kurt, 2019).

Süreci ele alan çalışma ise TASAM tarafından yayınlanan ve Şensoy (2019) tarafından hazırlanan süreci Türkiye ve ABD bakış açısından ele alan çalışmadır. Çalışma aynı zamanda ihtimalleri de değerlendirerek sürecin ilişkilerde nasıl yansımaları olacağını da değerlendirmektedir (Şensoy, 2019). Alabarda (2019) tarafından Kriter'de yapılan analiz ise S-400 sistemlerini işlevi bakımından ele alan nadir çalışmalardan biri olarak gözükmektedir. Çalışma analizin odak noktası olarak sistemlerin Türkiye'nin hava savunmasındaki yeri olarak belirlemiş olup var olan krizlere ve tehditlere vurgu yaparak sistemlerin gerekli olduğunu belirtmekte aksi durumun “kırılgnalık” yaratacağını vurgulamaktadır (Alabarda, 2019).

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi ORSAM tarafından yayınlanmış raporlar da bulunmaktadır. Bunlardan ilki *Türkiye'nin Hava Savunma Şemsiyesi ve S-400* başlığını taşımaktadır. Analiz Arda Mevlütoğlu ve Sertaç Canalp Korkmaz tarafından hazırlanmıştır (Mevlütoğlu ve Korkmaz, 2017). İkincisi ise Göktuğ Sönmez tarafından kaleme alınmış olup hem Türkiye-ABD ilişkilerini F-35 projesi bağlamında ele almış hem de Türkiye-Rusya ilişkilerini S-400 HSS üzerinden değerlendirmiştir (Sönmez, 2019).

Başka bir çalışma da Kasapoğlu (2017) tarafından hazırlanmış ve EDAM tarafından yayınlanmış *Türkiye'nin S-400 İkilemi* başlığını taşıyan rapordur (Kasapoğlu, 2017) Rapor özellikle S-400 sürecinden elde edilebileceklere ve kaybedileceklere dair bir değerlendirme sunmaktadır. EDAM tarafından yayınlanan ve Kasapoğlu ile Ülgen (2018) tarafından yayınlanan başka bir çalışma ise *Is Turkey sleepwalking out of the Alliance? An assessment of the F-35 deliveries and the S-400 Acquisition* başlığını taşımaktadır (Kasapoğlu ve Ülgen, 2018). Söz konusu değerlendirme S-400

meselesini tek başına ele almaktan ziyade F-35 projesindeki durum üzerinden ele alıp değerlendirmektedir. Çalışma başlıca Türk – Amerikan krizine odaklanarak yaşanan büyük krizi incelemektedir. Kasapoğlu (2021) tarafından yazılan bir başka değerlendirme ise Türkiye'nin S-400 hava savunma sistemleri konusundaki tutumunu sorgulayarak, fikir değişikliği gerekliliğini ele almaktadır. S-400 sistemlerinin ötesinde ulusal güvenlik bağlamında satın alımın altında yatan nedenler ele alınmaktadır (Kasapoğlu, 2021).

Görülebileceği üzere, S-400 konusunda literatüre genel olarak baktığımızda uluslararası ilişkiler konulu çalışmalar başı çekmektedir. Bunlar içerisinde yaşanan sürecin ülkeler arasındaki ilişkilerini inceleyen çalışmalar olduğu gibi daha çok güvenlik boyutuna yoğunlaşan çalışmalar da bulunmaktadır. Bunların dışında ise düşünce kuruluşlarının bu alanda raporlar yayınladığı görülmektedir. Bunlarda genel olarak analiz veya değerlendirme niteliği taşımaktadır. Bu açıdan çalışmamız, S-400 konusuna aktörlerin söylemleri yönünden yaklaşarak özgünlüğü ile öne çıkmaktadır. Aynı zamanda internet medya kaynaklarının taranması da bu anlamda farklı bir veri kaynağı olarak görülmektedir.

3. Yöntem

Çalışma temel olarak, Türkiye'nin S-400 HSS edinmesi sürecinde yurtiçi ve uluslararası aktörlerin söylemlerinin analiz edilmesini amaçlamaktadır. Söz konusu aktörler yurtiçinde iktidarda bulunan siyasal parti ve temsilcileri ile muhalefet partileri; uluslararası alanda ise ABD, AB, NATO ve tedarikçi taraf olan Rusya olarak değerlendirilmiştir. Aktörlerin seçimi aşamasında kapsayıcılık ön planda tutulmakla birlikte konuya dahli olan çeşitli perspektiflerin kapsama alınması hedeflenmiştir. Aynı zamanda bu şekilde ilişkilerin ve politik tutumların oluşumu ve sürece bağlı olarak değişimini de ele alabilmektedir. Etkileşime bağlı olarak hem uluslararası aktörlerin rolünü değerlendirmek hem de iç politik alanda nasıl karşılandığını görebilmek mümkün olacaktır. Çalışma kapsamında belirtilen aktörler tarafından yapılan resmi açıklamalar ekseninde, Türkiye internet medyasına yansıyan söylemlerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Çalışma, söylemlerin belirlenen gelişmeler çerçevesinde nasıl şekillendiği üzerinde durmaktadır. Söylemlerin yer aldığı haberlerin taranması için internet medyası seçilmiştir. İnternet üzerinden yayın yapan haber siteleri anında güncellenebilmekte ve geri düzenlemeye maruz kaldığında bu durum görülebilmektedir. Haberlerin son sunuş haline ulaşılabilmesi, erişim kısıtlamalarının olmaması, web analiz araçlarıyla ek istatistik ve verilere ulaşılabilmesi maksadıyla bu yol benimsenmiştir. İnternet medyasında hangi sitelerin ele alınacağı konusunda Alexa verilerinden yararlanılmıştır. Alexa, Amazon tarafından geliştirilmiş bir web trafiği analiz aracı olarak başta ziyaretçi trafiği, web siteleri sıralaması, kullanıcı etkileşimleri başta olmak üzere pek çok istatistiği ölçmek için kullanılmaktadır. Bu durum nedeniyle internet medyası üzerinde yapılan araştırmada veri önceliğini sağlamak için yararlı bir şekilde kullanılmıştır. Bu kapsamda Türkiye'de aktif olan Top50 listesi içerisinde haber siteleri öncelik sırasına göre seçilmiştir. Öncelik olarak belirlenen kıstaslar ise; sitede günlük geçirilen süre, ziyaretçi başına günlük sayfa görüntüleme sayısı, aramadan gelen trafik yüzdesi ve bu site ile bağlantılı bulunan site sayısıdır. Seçilen sitelerden sırası ile ensonhaber.com 8. sırada, hurriyet.com.tr 12. sırada, milliyet.com.tr 15. sırada, sozcu.com.tr. 24. sırada ve yeniakit.com.tr ise 25. sıradadır (Alexa, 2021). Taranacak haber sitelerinin Alexa verilerine göre Top50 içerisinde seçilmesinin başlıca nedeni haber taramalarının kapsamının genişletilmesi ve mümkün olduğunca her habere ve söyleme ulaşabilmektir. Aşağıdaki tabloda seçilen haber sitelerinin Top50 içerisindeki yeri, sitede

geçirilen günlük süre, ziyaretçi başına günlük sayfa görüntülenme sayısı, aramadan gelen trafik yüzdesi ve site ile bağlantılı bulunan site sayısı verileri yer almaktadır.

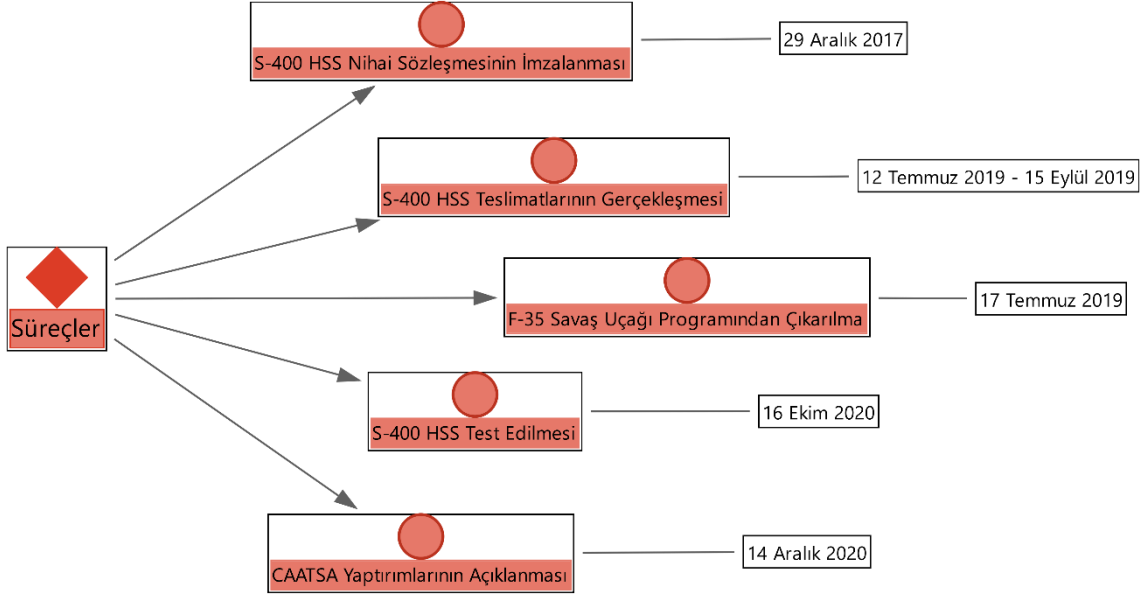
Kriterler Haber Siteleri	Top50 İçerisindeki Yeri	Sitede günlük geçirilen süre	Ziyaretçi başına günlük sayfa görüntüleme sayısı	Aramadan gelen trafik yüzdesi	Site ile bağlantılı bulunan site sayısı
Ensonhaber.com	8	8.04 dk	4.85	%16,30	3,349
Hurriyet.com.tr	12	4.44 dk	7.19	%46,40	12,898
Milliyet.com.tr	15	5.14 dk	12.50	%38,40	9,499
Sozcu.com.tr	24	6.04 dk	4.40	%30,60	1,552
Yeniakit.com.tr	25	8.15 dk	4.48	%37,60	2,967

Tablo 1. Seçilen Haber Siteleri ve İlgili Veriler (Alexa, 2021)

Çalışmanın tasarlanması aşamasında araştırma için nitel metodolojinin daha uygun olacağı görülmüştür. Nitel metodoloji, bir problem veya konunun irdelenmesinde nitel araştırma zamanla beliren desen, bütüncül açıklama, yansıtıcılık, doğal ortam etkisi, çoklu yöntemlere uygunluğu ile öne çıkmaktadır (Creswell, 2016). Çalışma kapsamında temel problemin belirlenmesiyle birlikte “problem formülasyonunun” başlangıç aşamasında önemli olduğu görülmektedir (Layder, 2015: 62-63). Araştırma temel bir çalışmadır. Temel araştırma akademik anlamda kullanım için yapılan araştırma türünü tarif etmektedir (Neuman, 2013: 37). Yapılan çalışma içerisinde kesitsel bir zaman dilimi belirlenmiştir. Kesitsel araştırma zamanın belli bir noktasında verilerin toplandığı bir araştırma türü olarak tarif edilebilmektedir (Neuman, 2013: 57).

Yapılan çalışmada araştırma yöntemi olarak söylem analizinden yararlanılmıştır. Söylem analizi temel olarak “konuşma ve metinler aracılığıyla oluşan anlam ürünleri ile ilgilenen geniş kapsamlı sosyal ve kültürel araştırmalar içinde kullanılan bir araştırma yöntemi” olarak tanımlanmaktadır (Çelik ve Ekşi 2008: 99). Söylem analizi literatürde sosyolinguistik çalışma, metin analizi, sosyal analiz ve genel çerçevede ise refleksif ya da eleştirel olarak gerçekliğin inşa edildiği bir yöntemdir (Oğuz, 2008: 53-54). Van Dijk tarafından söylem çözümlemesinde üzerinde durulan unsurlar; doğallık ve gerçekçilik, bağlamında değerlendirme, söylem üreticilerinin toplumdan ayrılmaması, sosyal yapıyı hesaba katma, “yer, zaman, söylemin tarafları, tarafların iletişimleri, sosyal rol, sosyal bilgi, norm, değer” gibi kurumsal yapılardan yararlanma ve “anlamın” keşfedilmesidir (Dijk, 1997). Söylem analizinin diğer bir önemli özelliği araştırma konusunu verili kabul etmemesidir. (Oğuz, 2008: 54). Görsel, sözlü, yazılı ve işaretler bütünü ile veri olarak kabul edilebildiğinden ötürü önemli ölçüde veriyi incelemeye olanak vermektedir (Gür, 2013: 188-189). Çalışmanın analiz ve görselleştirilmesi aşamasında Maxqda’dan da yararlanılmıştır.

Çalışma, 29 Aralık 2017-14 Aralık 2020 tarihleri arasındaki süre içerisinde gerçekleşen ve aşağıdaki tabloda belirtilen olayları kapsamaktadır. Aşağıdaki tabloda süreçler ve tarihler daha net olarak yer almaktadır.

Şekil 1 S-400 Söylem Analizi Kapsamına Alınan Gelişmeler

4. Bulgular ve Analiz

İnternet medyasında sitelerin seçimi aşamasında Alexa verileri kullanılmıştır. Sitelerde yapılan taramada içerisinde “S400” geçen haberler tarandığında ensonhaber.com’da 154 farklı sonuç, hurriyet.com.tr’de 718 farklı sonuç, milliyet.com.tr’de 1330 farklı sonuç, sozcu.com.tr’de 1010 farklı sonuç ve yeniakit.com.tr’de ise 1540 farklı sonuç bulunmuştur. Ayrıca site içi yapılan aramalarda ise ensonhaber.com ve yeniakit.com.tr’de sayısal bir veri yer almazken hurriyet.com.tr’de 4277 sonuç, milliyet.com.tr’de 2640 sonuç ve sozcu.com.tr’de ise 720 sonuç bilgisi verilmektedir.

Haber seçimi konusunda bazı kıstaslar belirlenmiştir. Öncelikle söz konusu sitelerde sadece özel haberler yer almamakta aksine geniş bir kaynaktan beslenecek şekilde haberler okuyucuya verilmektedir. Bu yüzden öncelikle tekrar eden haberlerin seçim aşamasından çıkarılması gerekmiştir. Ayrıca içerisinde “S-400” ifadesi geçen sonuçların çokluğu göze çarpmaktadır. Buna karşın haberin veya söylemin ana teması veya ana temalarının biri olan haberler kıstas içerisine dahil edilmiştir. Tüm bunların yanı sıra tablolarda da ayrıştırıldığı üzere ana aktörlerin yani konu ile ilgili direkt olarak muhatap olan kişilerin söylemlerine yer verilmiştir. Taranan haberler içerisinde 147 adet toplam söylem vurgusu alınmış ve analiz edilmiştir. Söylemsel analiz veya değerlendirme de bahsi geçen 147 vurgu üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra daha önce de belirtilmiş olduğu gibi haberler üzerinden değerlendirme yapılmış, köşe yazısı gibi içerikler kapsam içerisine alınmamıştır. Haber kaynakları seçiminde yayımlandıkları sitenin arşivi taranmış bu arşiv içerisinde haber kaynaklarının dağılımı da farklı bir şekilde değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Bu nedenle yabancı veya yerli farklı haber sağlayıcılarının haberlerinin de bu sitelerde okuyucuya verildiği görülmektedir.

4.1 S-400 HSS Nihai Sözleşmesinin İmzalanması

S-400 HSS anlaşmasının imzalanması taranan haber sitelerinde yer bulmuştur. Ensonhaber.com bu haberi “S-400 anlaşması imzalandı” başlığı ile haberleştirmiştir (Ensonhaber.com, 2017). Dönemin Milli Savunma Bakanı Nurettin Canikli’nin ifadelerine haber içerisinde yer verilmiştir. “İki sistem, 4 adet batarya. Anlaşmanın hepsi sağlandı” açıklamasının ardından “aslında orada imzalanacak olan krediyle alakalı bir konuydu. Daha doğrusu 'Kredi mi kullanalım, yoksa kendimiz mi finanse edelim'in sonunda, 'Bir bölümünü kredili olarak kullanalım' şeklinde görüş ortaya çıktı. Yoksa anlaşma tamamlandı” ifadelerini kullanmıştır.

Aynı haber sitesinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da Tunus gezisi dönüşünde yaptığı "Savunma sanayinde S-400'lerle ilgili adımı attık. Kredi anlaşması ile ilgili olarak bu cuma Ankara'ya gelecekler ve kredi ile ilgili imzalar atılacak İlk defa şöyle bir adım atılacak..." açıklamalarına yer verilmiştir.

Hurriyet.com.tr arşivinde yer alan 29 Aralık 2017 tarihli haber ise "Savunma Sanayii Müsteşarlığı'ndan S-400'lere ilişkin açıklama" başlığını taşımaktadır (Hürriyet, 2017). Haber içerisinde MSB tarafından yapılan açıklama yer almaktadır. "Rusya Federasyonu ile yapılan görüşmeler neticelendirilmiş olup Proje ile 1 adedi opsiyon olmak üzere toplamda 2 adet S-400 Sistemi (Bataryası) tedarik edilecektir. Sözleşmesi imzalanmış, avans ödemesi yapılarak takvimi daha önceden başlamış olan Projenin, Rusya Federasyonu tarafından sağlanacak kredi ile karşılanacak bölümüne ilişkin kredi anlaşması da imzalanmıştır..." ifadeleri kullanılmaktadır.

30 Aralık 2017 tarihinde yapılan haber ise "S-400'ler Mart 2020'de teslim" başlığını taşımaktadır (Ergan, 2017). Haberin içeriğinde sistemin tedarikine yönelik haberlere yer verilmiştir. Haber Uğur Ergan imzalıdır.

Milliyet.com.tr'den çıkan Son dakika: Türkiye'den flaş S-400 açıklaması! Başlıklı haber de farklı bir bilgi olmaksızın nihai anlaşmanın tamamlandığı haberini vermekte ve daha önce belirtilen MSB açıklamasından bölümler aktarmaktadır (Milliyet, 2017). Aynı şekilde yeniakit.com.tr'de de sözleşme ile ilgili benzer haberler yer almaktadır. Sozcu.com.tr'de ise satın alma anlaşması "Türkiye S-400 bataryalarını satın aldı: Süreç nasıl gelişti? Başlığı ile duyurulmuştur. Haber içerisinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Rus lider Putin ile yaptığı görüşmede ifade ettiği, "S-400 anlaşması tamam, biz bu ziyaretimizde bazı teknik konuları görüşeceğiz. Bunu bir an önce devreye sokmak istiyoruz" açıklamalarına yer verilmiştir. Aynı zamanda dönemin Milli Savunma Bakanı Nurettin Canikli'nin "O iş bitti, S-400 füzeleri satın alınmıştır. Bundan sonra artık detaylar ama onunla yetinmiyoruz kendi savunma sistemimizi geliştirmek için EUROSAM Konsorsiyumu ile ayrı bir çalışma yapıyoruz." ifadeleri yer almıştır (Sözcü, 2017).

Medyaya nihai anlaşmanın sonrasında yansıyan bir diğer önemli mesaj da ABD Avrupa Kuvvetleri ve NATO Müttefik Kuvvetler Harekât Komutanı Orgeneral Curtis Scaparrotti'den gelmiştir (Hürriyet, 2017). Scaparrotti yaptırımlardan söz etmesinin yanında alınan sistemlerin NATO sistemleri ile çalışmayacağını da söyleyerek açıklamalarına devam etmiştir. Aynı zamanda yapılan bu satın alım Rus uçağının düşürülmesi sonrası iki ülkenin ekonomik ilişkilerinde yaşanan bozulmaya dayandırılmıştır.

Türkiye ile hava savunma önlemleri ve çalıştıracakları sistemler konusunda yakın görüşme içerisindeyiz. Bu anlaşma sürecinin (S-400) bitmiş olduğunu düşünmüyorum... Niyetim onları daha iyi bir sistemin aslında NATO ile çalışabilir sistemler olduğunu ikna etmeye yönelik çalışmaya devam etmektir. ABD Hava Kuvvetleri Genel Sekreteri Wilson da Atlantik Konseyi'nin düzenlediği "ABD İttifaklarını Güçlendirme" başlıklı panelde S-400 sistemlerinin Türkiye tarafından alınması ile ilgili "Onlar NATO ittifakı içinde ve aynı zamanda ABD uçakları var, F-35'ler gibi. Türkiye F-35 ortağı ancak onların bu uçakları S-400'lere yakın bir yerde tutmasını istemeyiz... Türkiye ile görüşmeler devam ediyor..." yorumunda bulunmuştur. (Milliyet, 2018);

ABD Kongresi'nde temaslarda bulunan Türk parlamenterler heyetine başkanlık eden emekli Büyükelçi Volkan Bozkır Hürriyet Gazetesi'nden Cansu Çamlıbel'e bir röportaj vererek konu ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. "Amerika'da bu çok önem verilen bir konu. Özellikle Kongre'de bunu F-35 satışlarıyla bağlamak niyeti hissediliyor... 'S-400'leri alırsanız biz de Kongre'den karar çıkartır, size F-35'i satmayız' gibi bir havadalar" ifadelerini kullanmıştır. (Hürriyet, 2018).

Kısa bir süre sonra Hürriyet'te çıkan Sevil Erkuş'un haberinde ise Başbakan yardımcısı Bekir Bozdağ tarafından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile ABD Başkanı D. Trump arasında geçen bir konuşma aktarılmaktadır (Erkuş, 2018). "Sayın Trump, Cumhurbaşkanımıza, 'Biz size Patriot verebiliriz' deyince, Sayın Cumhurbaşkanımız da 'Biz de hava savunma sistemimizi çeşitlendirebiliriz. Amerika'dan Patriot sistemini alabiliriz' diye bir görüşme oldu" denmektedir. Milliyet.com.tr'de yer alan ve Sabah Gazetesi'nden Eda Işık'a referans verilen bir haberde ise NATO Genel Sekreteri Stoltenberg'in S-400 tercihi Ankara'nın bir kararı olarak gördüğü belirtilirken ikili görüşmelerde ise Patriot veya SAMP-T sisteminin daha uygun olacağını söylediğini aktarmıştır (Milliyet, 2018).

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in askeri ve teknik iş birliğinden sorumlu yardımcısı Vladimir Kojin Türkiye'nin S-400 üretim sürecini hızlandırmayı istediğini belirtmiştir (Milliyet, 2018). Aynı zamanda Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ise yaptırım tehditlerini hedef alarak, "Washington, ABD'li şirketler için haksız rekabet ortamı oluşturmaya çalışıyor" ifadelerini kullanmıştır (Milliyet, 2018).

Milli Savunma Bakanlığı yetkilileri teslimat takvimi beklentilerinin devam ettiğini açıklayarak S-400 HSS teslimatının haziran ve temmuz ayında, F-35 teslimatının ise Kasım ayında Türkiye'ye geleceğini ve Malatya'da konuşlanacağını belirtmiştir (Sözcü, 2019).

4.2 S-400 HSS Teslimatlarının Gerçekleştirilmesi

Rusya'nın tekel silah ihracatçısı 'Rosoboronexport' şirketi yöneticisi Aleksander Miheyev sistemin tedarikinin ne zaman gerçekleşeceği ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur (Hacıoğlu, 2018). "Türkiye ile imzaladığımız S-400 HSS anlaşması aramızdaki mutabakata bağlı kalınarak gerçekleştiriliyor. Üretim süreci 2019 yılında başlayarak sevkiyat da önümüzdeki yıl yerine getirilmeye başlanacak" ifadeleri haberde yer almaktadır.

Teslimat süreci ile ilgili tartışmalara Savunma Sanayi Müsteşarı İsmail Demir Twitter üzerinden açıklama yaparak cevap vermiştir (Sözcü, 2018). Cumhurbaşkanlığı külliyesinde yapılan Türkiye ve Rusya Federasyonu arasındaki Üst Düzey İkili İş birliği toplantısına iştirak ettik... S-400 sistemi temini için Rusya ile imzalanan sözleşmedeki teslimat tarihini öne çekerek Temmuz 2019 tarihine aldık" bilgisi verilmiştir.

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu da NATO zirvesi için Brüksel'de bulunduğu dönemde teslimat ile ilgili sorulara cevap vererek "Önümüzdeki yıl sonuna doğru S-400 füzelerinin ilk bataryaları gelecek. Neticede artık bunun sorgulanmasına da gerek yok" açıklamasını yapmıştır. NATO ve Türkiye ilişkisine de değinen bakan Çavuşoğlu NATO'dan uzaklaşma iddialarına da cevap vermiştir (Milliyet, 2018). "Hayır, Türkiye NATO'dan uzaklaşmıyor. Eğer NATO müttefiklerimiz bu ihtiyaçlarımızı karşılasaydı biz onlardan alacaktık, önceliği de onlara verdik." açıklamasında bulunmuştur.

Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ 20 Haziran 2018 tarihinde S-400 teslimat süreci ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur (Milliyet, 2018). S-400 sistemlerinin ertesi gün geleceğini de bu konuşmasında "F35 projesi, ABD'nin de içinde bulunduğu çok taraflı bir projedir. Türkiye de ABD gibi F-35 projesinin bir tarafıdır, bir ortağıdır... Yarın F-35'in ilk teslimi yapılacaktır. Şu anda bu takvimde de bir sıkıntı yoktur." İfadeleri ile belirtmiştir.

Aynı zamanda Hande Fırat imzalı haberde Amerika'nın sadece NATO dışı bir sistem alınmasından dolayı değil "Türkiye'nin ABD'nin 'saldırgan devlet' olarak tanımladığı Rusya'yı tercih etmesi" nedeniyle de bu durumu bu kadar sert bir şekilde karşıladığı da belirtilmektedir (Fırat, 2019).

12 Temmuz 2019 tarihine gelindiğinde S-400 teslimatları başlamıştır. Ensonhaber.com “S-400 teslimatı başladı” başlığı ile duyurmuştur (Ensonhaber, 2019).

Türkiye'nin hava ve füze savunma ihtiyacının karşılanmasına yönelik S-400 Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi'nin tedarik sözleşmesi 11 Nisan 2017'de imzalanmıştır. Sözleşme kapsamında S-400 Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi'nin birinci grup malzemelerinin Mürted Hava Meydanı/Ankara'ya intikali, 12.07.2019 tarihinden itibaren başlamıştır.

S-400 HSS teslimatı sozcu.com.tr'de ise “S-400'ler Türkiye'ye gelmeye başladı” başlığı ile haberleştirilmiştir (Sözcü, 2019). Haber içeriğinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın “S-400'den taviz vermeyeceğiz. Her zaman söylüyorum; burası kasaba devleti değil, burası Türkiye Cumhuriyeti. İmzayı atmışız, her şeyi bitirmişiz... Şimdi burada tükürdüğümüzü yalarsak devlet terbiyemize uymaz, benim de devlet adamlığıma uymaz” ifadeleri yer almaktadır.

S-400 HSS'nin ikinci teslimatları ensonhaber.com'da “S-400'lerde ikinci sevkiyat başladı” başlığı ile haberleştirilmiştir (Ensonhaber, 2019). Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın önceki gün yaptığı açıklama da “12 Temmuz'da S-400 tedarik çalışmaları başladı. Bu çerçevede yapılan çalışmalar devam ediyor. Birinci batarya geldi. İkinci bataryanın temini için de yarından(bugün) yani 27 Ağustos'tan itibaren intikaller, taşıma faaliyetleri başlayacak” ifadeleri yer almıştır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Vahdettin Köşkü'nde gündeme ilişkin sorulara yanıt verirken S-400 ile ilgili konulara da değinmiştir (Ensonhaber, 2019). Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın S-400 ile F-35'e yönelik “S-400 bir hava savunma sistemidir. O ayrı bir konu. Ama F-35'e geldiğimiz zaman o bir taarruz silahıdır. Fakat, biz tabii buradaki 9 ortak ülkeden bir tanesiyiz. Hatta hatta biz burada, ortak olmanın ötesinde üretimine katılan ülkeyiz...” ifadeleri önemli görülmektedir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan ABD Başkanı Donald Trump ve diğer yetkililer arasında var olan görüş farklılığını (1) ve yaptırımlar ile CAATSA ile ilgili (2) önemli değerlendirmelerde bulunmuştur.

- (1) Şu anda ben tabii, Başkan Sayın Trump'ın altındakilerle aynı düşüncede olduğuna inanmıyorum ve bunu da en son Osaka'da beraber yaptığımız toplantıda tüm dünya basınının önünde kendi arkadaşlarına falan çok açık, net söyledi.
- (2) CAATSA'nın kapsamı içinde Türkiye yok, böyle bir şey söz konusu değil... Onun için bu oyunlara gelmeden, biz devletler arası bu ciddiyetten hareketle adımımızı attık, atıyoruz ve buralarda ben herhangi bir sıkıntı doğacağına inanmıyorum.

Rusya Milli Savunma Şirketi ROSOBORONEXPORT Müdürü Aleksandır Miheyev, üçüncü S-400 teslimatlarının, 2020'nin ilk yarısı dahilinde gerçekleştirileceğini belirtmiştir (Sözcü, 2019). Haber içeriğinde “Türkiye ve Hindistan ile yapılan S-400 anlaşmalarında şu an her şey planlandığı gibi gidiyor... Türkiye'deki partnerlerimize ise S-400 çalışmamızın üçüncü teslimatına ilişkin değerlendirmelerimizi sunduk ve 2020'nin başlarında kendilerine teslim edeceğiz” ifadeleri yer almaktadır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Fox News'de yaptığı değerlendirmeler de bu bağlamda önemlidir (Hürriyet, 2019);

Bir defa şunu çok açık net ABD'nin S-400 ile ilgili yaklaşım tarzını hiçbir zaman tehdit olarak görmedim. Niçin? Çünkü biz Patriotları Sayın Obama döneminde istedik ama bize Patriotlar noktasında 'Kongre izin vermiyor' dediler ve bize vermediler... F-35'de biz müşteri değiliz, ortağız, oradaki 9 ülkeden biriyiz... Ben bunu stratejik ortaklığa yakıştıramıyorum.

Ocak 2020 tarihinde ise çıkan Rus askeri kaynaklı haberlerde ise S-400 HSS dahilinde siparişi verilen 120 füzenin de Türkiye'ye teslim edildiği belirtilmiştir (Yeniakit, 2020), (Sözcü, 2020).

4.3 Türkiye'nin F-35 Savaş Uçağı Programından Çıkarılması

20 Temmuz 2019 tarihinde sozcucu.com.tr'de Pentagon'un Türkiye'nin F-35 programından çıkarılması ile ilgili verilen karar haberleştirilmiştir (Sözcü, 2019). Açıklama içerisinde "Türkiye'nin F-35 programına katılımını askıya alma sürecini başlatıyoruz" ifadesi kullanılmıştır.

7 Ağustos 2020 tarihinde çıkan bir haberde ise Türkiye için üretilmiş olan F-35 uçaklarının ne olacağına odaklanılmaktadır (Sözcü, 2020). Bu kapsamda Pentagon'un kararının DefenceNews.com'a referansla açıklandığı görülmektedir. ABD Savunma Bakanlığı yetkililerinin, Lockheed Martin tarafından Türkiye için üretilen 8 adet F-35A'yı satın alacakları iddia edilmiştir.

ABD'de Hesap Verebilirlik Ofisi'nin hazırladığı raporda haberlerde kendisine yer bulmuştur (Ensonhaber, 2020).

Türkiye'nin Temmuz 2019'da Rus savunma ekipmanı almasından kaynaklı kaygılar nedeniyle programdan çıkarılması, üretim risklerini daha da artıracak. Program Türk tedarikçiler tarafından üretilen 1005 parça için yeni kaynak belirdi ancak şu anda 15 parça istenilen oranda üretilmiyor." İfadeleri dikkat çekmektedir.

ABD Başkanı Trump'ın verdiği bir örnekte F-35 meselesini örnek göstermektedir. Trump açıklamasında "F-35'lerin ana gövdesi Türkiye'de üretiliyor ve Türkiye'den gönderiliyor. Şimdi Erdoğan ile iyi ilişkilerimiz var, ama ya olmasa ne olacak? 'Size F-35 parçalarını vermiyoruz' deseler ne yapacağız?" ifadelerini kullanmıştır. (Ensonhaber, 2020).

Savunma Sanayii Başkanı İsmail Demir yaptığı bir açıklamada Türkiye'nin F-35 programından çıkarılması sonucu üye ülkelerin 600 milyon dolar zarara uğradığını belirtmiştir. Buna göre her uçağın maliyetinde 7 ile 9 milyon dolar arasında bir artış olacağı vurgulanmıştır (Ensonhaber, 2020).

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) / Türkiye-ABD İş Konseyi (TAİK), dördüncü Transatlantic Talks seminerinde ABD'li Senatör Lindsey Graham F-35 ve S-400 konularına da değinmiştir (Yeniakit, 2020);

Bana ABD-Türkiye ilişkilerini iyi yönde değiştirmek için yapılması gereken değişiklik ne diye soracak olursanız bunun serbest ticaret anlaşması olduğunu söylerim. Ancak buna en büyük engelin S400, F35 ve Suriye sorunu olduğunu söyleyebilirim... Türkiye güvenilir bir müttefik. NATO müttefikleri olarak pek çok yere kuvvetlerini gönderdi.

4.4 S-400 Hava Savunma Sistemlerinin Test Edilmesi

S-400 HSS testlerinin 5-16 Ekim tarihlerinde yapılacağı medyaya yansımıştır (Ersöz, 2020). Daha sonrasında testlerin gerçekleştiği haberi Reuters referanslı olarak haber sitelerinde yer almıştır (Sözcü, 2020).

ABD Dışişleri Bakanlığı S-400 sistemlerinin test için Sinop'a gönderilmesinden dolayı endişe duyduklarını belirtmiştir (Ensonhaber, 2020). "Ankara'nın S-400'ün kullanıma geçirilmesi konusunda çaba göstermeye devam ettiğine dair gelen bilgilerden dolayı da derin endişe duyuyoruz." Açıklamalarında bulunmuştur.

S-400 HSS'nin test edilmesinin ardından ise ABD Savunma Bakanlığı (Pentagon) Sözcüsü Jonathan Hoffman yapılan test için Türkiye'yi kınayarak açıklamalarda bulunmuştur

(Ensonhaber, 2020). “Bu haberler doğru ise Savunma Bakanlığı bu testi güçlü bir şekilde kınıyor. Operasyonel bir S-400 sisteminin, Türkiye'nin ABD ve NATO'ya olan bağlılığıyla örtüşmediğini açıklıkla ifade ettik” açıklamasında bulunmuştur.

Yapılan testlerle ilgili olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan “bu testler doğrudur. Yapıldı, yapılıyor. ABD'nin bu yaklaşımı kesinlikle bizi bağlamaz. Çünkü biz elimizdeki bu tür imkânların testini yapmayacağız da neyi yapacağız? Herhalde bunu da biz kalkıp Amerika'ya soracak değiliz” açıklamasında bulunmuştur. (Altuncu, 2020).

4.5 CAATSA Yaptırımlarının Uygulanması

Türkiye'nin S-400 HSS'yi teslim alması ve testlerini gerçekleştirmesi ABD'nin CAATSA yaptırımlarının daha yüksek sesle medyada yer almasına neden olmuştur. Tam açılımı “ABD'nin Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasası” olan CAATSA ABD kamuoyunu da meşgul etmektedir. ABD Başkanı Donald Trump'ın CNN kaynaklı bir habere referansla “Cumhuriyetçi senatörlere Rus silahı almasından dolayı Türkiye'ye yaptırım uygulamak istemediğini anlattığı” haberleştirilmiştir. Ayrıca Başkan Trump'ın Obama yönetimini suçlayarak “Halen Türkiye'ye F-35 uçaklarını satabiliyor olmayı isterdim.” dediğini aktarmaktadır (Hürriyet, 2019).

S-400 krizi iktidar ve muhalefet arasında da çeşitli tartışmalara neden olmuştur. CHP Genel Başkan Yardımcısı Ünal Çeviköz'ün bir panelde yaptığı konuşma gündeme oturmuştur (Uzun, 2020).

S-400'lerin aktif hale getirilmemesi seçeneği CHP hükümetinin gündemine kesinlikle gelecek...Yalnızlaşmaktan kurtulmak için uluslararası topluma yeniden entegre olmalıyız. Türkiye, Suriye'den çekilmeli. Joe Biden'den beklentimiz Türkiye için demokrasi vurgusu, temel hak ve özgürlüklere vurgu yapması.

Ünal Çeviköz'ün yaptığı açıklamalarına tepki iktidar kanadından Ak Parti Sözcüsü Ömer Çelik “...Demokrasimizin banisi ve hamisi millet iradesidir. Başkalarından demokrasi talep etmek için yabancı otoritelere “siyasi arzuhal” yazmak utanç verici bir siyasi savrulmalıdır...” sözleriyle itiraz etmiştir. (Ensonhaber, 2020).

12 Aralık 2020 tarihinde Türkiye'ye uygulanacak CAATSA talebini de içeren Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasa (NDAA) Tasarısı ABD Senatosu tarafından kabul edilmiştir. Bu kapsamda uygulanacak yaptırımların kaldırma şartları da sıralanmıştır (Milliyet, 2020). Bu dönemde uygulanabilecek yaptırımlar ile ilgili maddeler de haber sitele.rinde yer almıştır (Ensonhaber, 2020), (Yeniakit, 2020)

Başkan yaptırım uyguladıktan sonra 1 yıl içinde Kongre'nin gerekli komitelerine, Türkiye'nin veya yaptırım uygulanan kişilerin artık S-400'leri veya bunların yerine herhangi bir Rus sistemini uhdesinde buldurmadığını, Türk topraklarında Rus hükümeti veya şirketleri adına herhangi bir Rusya vatandaşının S-400'leri çalıştırmadığını teyit ettikten sonra, Türkiye'den Türk hükümetinin veya hükümet adına başka bir tarafın S-400 veya onun yerini alabilecek bir sistemi tekrar edinmek için CAATSA'nın 231. Bölümünün kapsamına girecek herhangi bir faaliyete girmeyeceğine dair taahhüt aldıktan sonra yaptırımları kaldırabilir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından uygulanan yaptırımlar sert bir şekilde eleştirilmiştir (Ensonhaber, 2020);

Türkiye bir NATO ülkesidir. Amerika da bir NATO ülkesidir... Gerek Sayın Trump döneminde gerek Sayın Obama döneminde her zaman iftiharla 'Türkiye gibi bir NATO ülkesine sahibiz'

denilirken, şu anda Amerika'nın kalkıp CAATSA diye bir olayla Türkiye'yi karşı karşıya getirmesi, bir defa NATO'daki çok önemli bir ortağına yapılan bir saygısızlıktır.

Yaptırım paketinin imzalanması “Donald Trump, Türkiye'ye yönelik yaptırım paketini imzaladı” (Ensonhaber, 2020), “ABD'den Türkiye'ye S-400 nedeniyle yaptırım kararı” (Ensonhaber, 2020), “Trump giderayak CAATSA'yı imzaladı” (Canikligil, 2020) gibi başlıklarla haberleştirilmiştir. Haberde çeşitli söylemler derlenmiştir.

“Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay: ‘ABD’nin bu kararını kınıyor ve düştüğü bu yanıştan bir an evvel dönmeye davet ediyoruz.’

Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın: ‘Türkiye, savunma sanayi alanındaki hedeflerine ulaşmak için adımlarını kararlı bir şekilde atmaya devam edecek.’

CHP Grup Başkan Vekili Engin Altay: ‘Bu kararı elinizin tersiyle itin. Hadi oradan deyin.’

İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener: ‘Türkiye’nin meselelerine karşı gösterilen vurdumduymazlığın, canı sıkıldığında yaptırıma başvuran bir şımarıklıkla taçlandırılması; ne müttefikliğe yakıştır, ne de dostluğa katkıda bulunur.’”

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov da karara ilişkin “Bizim için beklenmedik bir karar değil. ABD bu adımı atmakla uluslararası hukuka saygı göstermediğini bir kez daha ortaya koydu” açıklamasını yapmıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, yaptırımlarla ilgili açıklamalarda bulunmuştur (Milliyet, 2020). Aynı konuşma içerisinde Cumhurbaşkanı Erdoğan Hisar-A alçak menzil yerli hava savunma sistemlerinin de envantere girdiğini duyurmuştur.

Geçtiğimiz haftalarda gündemimizde Avrupa Birliği'nin yaptırım tehditleri vardı, dün de bir süredir gündemde olan ABD yaptırımları açıklandı. 2017'den bu yana CAATSA konusunda hiçbir ülkeye Türkiye'den başka bu yaptırım yani bu CAATSA uygulanmamıştır. İlk defa bir NATO üyesi olarak ülkemize uygulanmaktadır. Bu nasıl bir ittifaktır, bu nasıl bir müttefikliktir?

Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'da Patriot meselesine atıfta bulunarak yaptırım kararı ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur (Fırat, 2020). Akar, “güveni, dostluğu sarsıyor. Temennimiz uygun olmayan karardan ABD’li müttefiklerimizin dönmeleri, sağduyunun, akliselimin hâkim olması, orta ve uzun vade planlarımızın dikkate alınması. Biz dostluktan yanayız. ABD’de yönetim değişiyor” açıklamasını yapmıştır.

Savunma Sanayii Başkanı (SSB) İsmail Demir'de yaptırımları gazetecilere değerlendirmiştir (Fırat, 2020); “CAATSA ilelebet devam etse de bizim için ne olacak? Alınamayan bir ürün varsa yerlileştirmeye devam edeceğiz. Bu yerlileştirmelerin maliyetleri olacak, ama onu da ileriye dönük baktığımızda maliyet olarak görmüyoruz bir kazanç olarak görüyoruz.” İfadelerini kullanmıştır.

CHP İstanbul Milletvekili Çeviköz, ABD'nin Türkiye'ye yönelik yaptırımıyla ilgili yorumlarda bulunarak sistemin bir an önce aktif hale getirilmesini istemiştir. “S-400'lerin alımı, Türkiye'nin egemen karardır; o nedenle yaptırım adımını asla kabul etmemekteyiz. Şimdi yapılması gereken 2.5 milyar dolarlık yatırım yapılan bu sistemin en kısa zamanda kullanılabilir hale getirilmesidir” ifadeleri haberde yer almaktadır.

Son dönemde yapılan en önemli açıklama Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar tarafından gelmiştir. Akar hem sorunun kaynağını yinelerken hem de F-35 projesine dönülmek istendiğini net bir şekilde açıklamıştır (Hürriyet, 2021); Türkiye'nin F-35 programına dönmek istediğini vurgulayan Akar, “F-35 için ciddi zaman ve enerji harcandı. Bunun durdurulması ciddi sorun. Bu

kadar riskin olduğu ortamda birlikteliğin tahrip edilmemesi, zarar görmemesi lazım” ifadelerini kullanmıştır.

ABD'nin Ankara Büyükelçisi David Satterfield hem S-400 süreci hem de genel anlamda Türkiye-ABD ilişkileri ile ilgili pozitif sayılabilecek açıklamalarda bulunmuştur (Milliyet, 2021). Satterfield hem geleceğe yönelik olumlu hedeflerden bahsederken S-400 konusunda çalışma grubunun kurulmayacağını kesin bir şekilde bildirmiş, taviz verilmeyeceğini vurgulamıştır. Uygulanan yaptırımlar için ABD yasası olduğunu belirtirken sorunun çözümünün ABD açısından değişmediğini bildirmiştir. “CAATSA yaptırımlarından feragat edilebilmesi için, Türkiye'nin S-400'e sahip olmamasını şart koşulmaktadır...Burada bir şeyi açıklığa kavuşturmak istiyorum; çalışma grubu yok, olmayacak.” Açıklamasını yapmıştır.

Bloomberg kaynaklı bir haber ise S-400 hava savunma sistemleri krizinde yeni bir sayfa açma fırsatı olarak görülmüştür. Sözcü'de yer alan Bloomberg kaynaklı haberde ismi verilmeyen Türk yetkiliye göre kısmi tavizler söz konusu olabilecektir. Burada öncelikli amaç gelecekte ABD yapımı silahların tedarikinin garanti altına alınması ve Türk ekonomisinde yaşanabilecek zararlı olayların önüne geçilmesi isteğidir. Aynı zamanda Türkiye kısmi tavizler vererek Amerika'nın da PKK-YPG terör örgütüne desteğini kesmesini de hedeflemektedir. Aynı haber içerisinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2. S-400 ile ilgili yaklaşık 1 ay önce yaptığı açıklamaya da yer verilmiştir (Sözcü, 2021). “Şu anda S-400'de birinci paketi halletmiştik, şimdi de ikinci paket daha önce yaptığımız görüşmeye dayalı olarak devam ediyor. Ay sonu Rusya ile görüşmemiz olacak, bununla beraber birçok konuyu görüşeceğiz.” Şeklinde ifadelerle bilgi paylaşımı yapılmıştır.

Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'da S-400 sistemlerinin geleceği ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Akar, “Girit Modeli” önerisinde bulunmuştur. “Girit'teki S-300'lerde nasıl bir model kullanılıyorsa, biz de bunu müzakereye açacağız.” açıklamasını yapmıştır (Habertürk, 2021). Buna öneriye göre S-400 hava savunma sistemleri sadece tatbikat ve gerekli durumlarda aktif hale getirilecek normal koşullarda ise deaktif olarak bekleyecektir.

Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın Biden'in Ulusal Güvenlik Danışmanı Jake Sullivan ile telefonla görüştüğünü de belirterek S-400 konusu ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur (Milliyet, 2021).

İhtilafli konularımızı hemen söyleyeyim; S-400 meselesi ve bununla bağlantılı olarak CAATSA yaptırımlarının uygulanması ve Türkiye'nin F-35 programından çıkarılması. İkinci olarak ABD'nin Obama döneminden beri PYD ve YPG'ye verdiği destek. Üçüncüsü de FETÖ yapılanmasının halen ABD'de elini kolunu sallayarak Türkiye aleyhine faaliyetlerine devam ediyor olması.

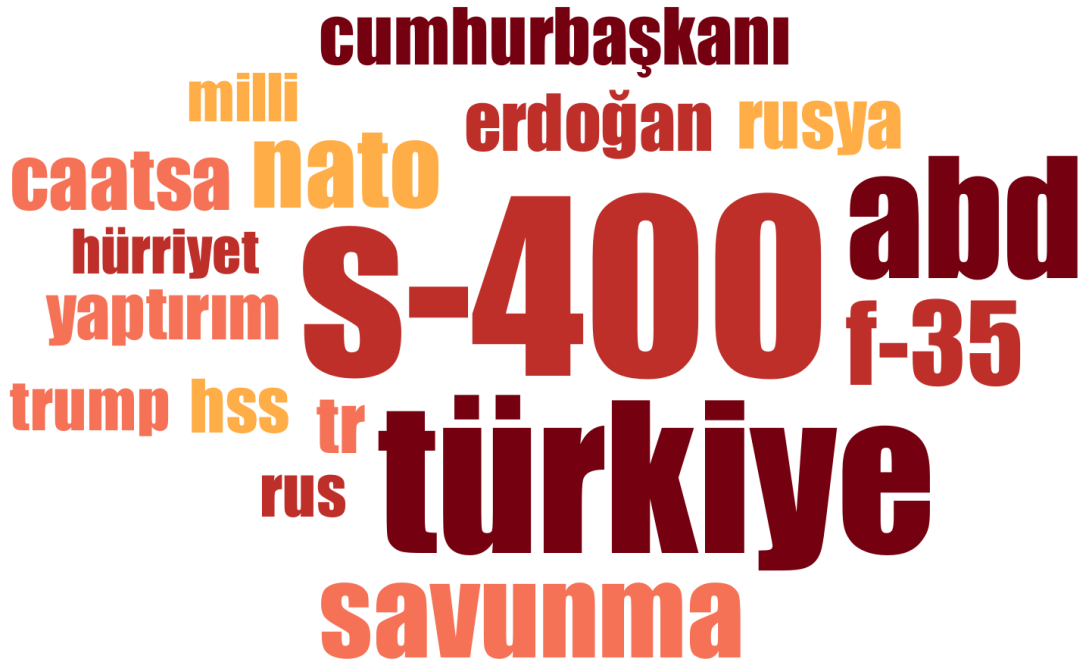
ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Ned Price “Rus yapımı S-400'ler NATO sistemleriyle uyumlu değil. NATO'nun güvenliği ve teknolojisini tehdit ediyor. Bir NATO üyesi olarak Türkiye'nin tutumunu tutarsızlaştırıyor... Anlaşmazlıkları diyalog yoluyla çözmeliyiz.” Sözleri ile tavrı değişikliği iddialarını reddetmiştir (Sözcü, 2021).

Milli Savunma Bakanı tarafından yapılan bir diğer açıklama ise Türkiye'nin tavrının ABD tarafındaki olumsuz cevaba karşın Girit modelinden yana olduğunu ortaya koymuş şeklinde yorumlanmıştır (Ensonhaber, 2021). “NATO üyesi bazı ülkelerde Rus menşeli sistemler, S-300 nasıl kullanılıyorsa, biz de S-400'ü aynı şekilde kullanabiliriz...S-400 meselesi üzerinden ülkemize F-35 başta olmak üzere birtakım kısıtlamalar uygulanması müttefiklik ruhuna uygun değil.” İfadeleri önemli bulunmuştur.

Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın tarafından yapılan son açıklamada Girit formülü konusunda yorum yapılmıştır (Milliyet, 2021). “Öyle bir formül gündemimizde yok. Farklı yorumlar yapılsa da aslında Sayın Bakanımız (Akar) böyle bir şey kastetmedi. Bu konu biraz çarpıtıldı. Biz S-400 meselesinde kararımızı bir günde vermedik. Bu bir sürecin sonucunda ortaya çıkmış bir karardır” İfadeleriyle bahsi geçen formül yalanlanmıştır.

4.6 Tema Analizi

S-400 HSS alım süreci ile ilgili çalışmada kapsam içine alınan haberlerin söylemsel tema analizi yapılmıştır. Çalışmada daha önce de belirtildiği gibi internet haber siteleri üzerinden bir haber taraması gerçekleştirilmiştir. Haber taraması sırasında dikkat çeken önemli bir nokta tekrar eden ve taranan sitelerde neredeyse aynı şekilde yer alan haberlerdir. Bunun nedeni özellikle Bloomberg, Reuters, Anadolu Ajansı gibi haber kaynaklarının haberlerinin çoğu sitede yer alması kaynaklıdır. Aynı zamanda Cumhurbaşkanı veya Milli Savunma Bakanı gibi üst düzey yetkililer tarafından yapılan açıklamalar da tüm haber sitelerinde ortak bir şekilde yer almaktadır. Söylemsel analiz kapsamında yerlilik/millilik, bağımsızlık, ABD/NATO eksenli haberler, uyarılar/yaptırımlar, alternatif sistemler, Rusya eksenli haberler ve güvenlik konuları taranmıştır. Burada yer alan ABD/NATO eksenli haberler ve Rusya eksenli haberler hem oradan yapılan söylemlerin haberleştirilmesini kapsarken hem de Türkiye’den buradaki liderlere yapılan söylem ve çağrılar da içermektedir. Tarama kapsamında daha önceki bölümde tarandığı şekilde bölümler eksenli bir tema analizi yapılmıştır. Bu şekilde aynı zamanda hangi söylemsel temaların hangi dönemlerde arttığı veya azaldığı görülmektedir. Aynı zamanda vurgulanmış olduğu gibi tekrar eden haberler veya aynı kaynaklı her sitede yer alan haberler tek bir şekilde değerlendirilmiştir. Bununla birlikte aynı haber içerisinde farklı temalar bulunması durumunda bunlar da ayrı şekilde sayılmış olup daha detaylı bir şekilde tabloda yer alması benimsenmiştir. Aşağıda çalışmada söylemsel olarak en çok ağırlık verilen kelimelerden oluşan kelime bulutu yer almaktadır.

Şekil 2 Söylem Ağırlıklarının Gösterildiği Kelime Bulutu

Temalar	Sayılar
Yerlilik/Millilik	5
Bağımsızlık/Egemenlik	2
ABD/NATO Eksenli Haberler	6
Uyarılar/Yaptırımlar	2
Alternatif Sistem	2
Rusya Eksenli Haberler	2
Güvenlik	2
Toplam	21

Tablo 2. S-400 Nihai Sözleşmesi ile İlgili Haberlerin Söylemsel Tema Dağılımı

S-400 sistemlerinin edinilmesine yönelik yapılan çalışmalar neticesinde anlaşma imzalanması döneminde haberlerin ve söylemlerin dağılımlarının çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Bu kapsamda en çok çıkan haberlerin ve bu haberlerde yer alan söylemlerin ABD/NATO eksenli olduğu görülmektedir. Bu dönemde daha sistemler edinilmediği için yaptırım konusunun daha geri planda kaldığı görülmektedir. Aynı zamanda söylemlerde ise S-400'ün güvenliğe katkısı dillendirilirken yerli sistem katkısı, ortak üretim ve ileride yerli olarak ortaya çıkacak ürünler de haberlerde dile getirilmektedir. Genel konu bütünlüğüne bakıldığında haber vurgu dağılımlarının en çok bu bölümde görüldüğü de dikkati çekmektedir. Bu durum aynı zamanda henüz sürecin ve yol haritasının iki taraf içinde netleşmemesinin bir sonucudur. Bu dönemin bir diğer özelliği de özellikle ABD harici dış aktörlerin daha yumuşak bir söylemi benimsediği de dikkati çekmektedir.

Temalar	Sayılar
Yerlilik/Millilik	-
Bağımsızlık/Egemenlik	2
ABD/NATO Eksenli Haberler	5
Uyarılar/Yaptırımlar	3
Alternatif Sistem	-
Rusya Eksenli Haberler	7
Güvenlik	4
Toplam	21

Tablo 3. S-400 Sistemlerinin Teslimatları ile İlgili Haberlerin Söylemsel Tema Dağılımı

S-400 sistemlerinin Türkiye'ye teslim edilmesi ile birlikte haber ve söylemlerin tonu da değişmiştir. Bu dönemde özellikle Rusya kaynaklı gelen haber ve söylemlerdeki artış dikkat çekicidir. Türkiye bu dönemde daha ciddi bir şekilde yaptırıma uğrama tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde yine S-400 sistemlerinin alınması konusunda güvenlik ve bağımsızlığa/egemenliğe yapılan atıflar söylemlerde dikkat çekicidir. Türkiye açısından bakıldığında karar nihailenmiş gözükmekte ve anlaşma teslimatın tamamlanmasıyla gerçekleşmiştir. Bu durum daha önce durumun ciddiyetini tam olarak değerlendiremeyen dış aktörlerin de tavrını daha sert bir şekilde dönüştürmüştür. Türkiye'nin özellikle bir Rus sistemini tercih etmesi ABD tarafı için ciddi bir sorunu oluşturmuş, buna göre karşı aksiyonların alınma sürecini de hızlandırmıştır.

Temalar	Sayılar
Yerlilik/Millilik	-
Bağımsızlık/Egemenlik	-
ABD/NATO Eksenli Haberler	5
Uyarılar/Yaptırımlar	7
Alternatif Sistem	-
Rusya Eksenli Haberler	1
Güvenlik	1
Toplam	14

Tablo 4. F-35 Programından Çıkarılması ile İlgili Haberlerin Söylemsel Tema Dağılımı

Türkiye'nin F-35 programından çıkarılması hızlı bir şekilde gerçekleşmiş ve sürekli olarak Amerikan tarafı olarak dile getirilen durum gerçek olmuştur. Bu kapsamda çıkan haberlerde hem F-35 süreci ile ilgili hem de sonraki olası yaptırımlar ile ilgili oldukça fazla söylem ve haber yer almaktadır. ABD ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin daha da söylemsel olarak negatif olduğu görülmektedir. Bu dönemde ABD ve NATO kaynaklı olarak gelen haberlerin ve Türkiye'den de buraya dönük yapılan söylemlerin tonu olumsuzdur. Aynı zamanda F-35 programından çıkarılma sonucunda basında da S-400 haberleri haricinde alternatif kaynak ülke arayışları olup olmadığına dönük bir sorgulama olmuştur. Bu kapsamda özellikle Rus uçakları konusunun da gündeme geldiği fakat ciddi bir karşılığı bulamadığı, siyasi aktörlerin bunu söylem olarak dillendirmediği görülmektedir. Özellikle bu dönemde F-35 konusunda takınılan genel tavır ortaklıktan tek taraflı çıkarma işleminin gerçekleşmeyeceği, maliyetlerin artışı, sağlanan katkı, ödenen proje ve uçak ücretleri gibi konu başlıklarını kapsamaktadır.

Temalar	Sayılar
Yerlilik/Millilik	-
Bağımsızlık/Egemenlik	1
ABD/NATO Eksenli Haberler	4
Uyarılar/Yaptırımlar	3
Alternatif Sistem	-
Rusya Eksenli Haberler	1
Güvenlik	2
Toplam	11

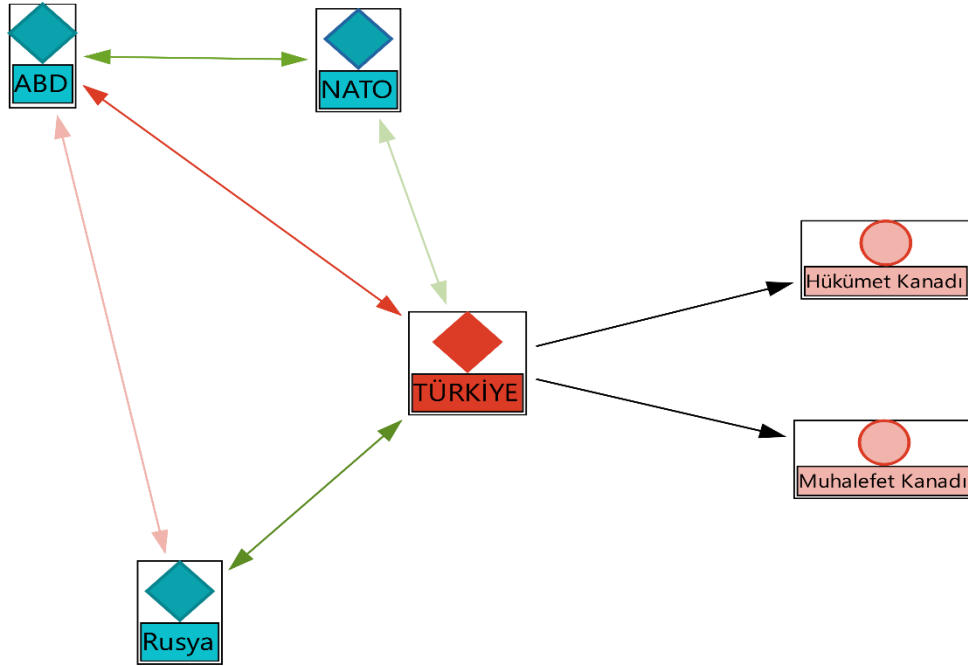
Tablo 5. S-400 Sistemlerinin Test Edilmesi ile İlgili Haberlerin Söylemsel Tema Dağılımı

S-400 sistemlerinin test edilmesi süreci aktif kullanım öncesi son süreç olduğu için genellikle ABD tarafından yapılan açıklamalarda eleştirilmiştir. Bu yüzden çıkan haberlerin çoğunluğunun teması ABD/NATO eksenli haberlerden ve yaptırım söylemlerinden oluşmaktadır. Sürecin bu aşamada daha ciddi bir döneme girdiği görülmektedir. Daha ciddi bir sürecin başlamasının ana etkisi testlerden sonra sistemlerin aktif kullanıma girebileceği düşüncesidir. Buna karşın testlerden sonra sistemlerin aktif kullanımını karşılıklı süreç devam ederken başlamamıştır.

Temalar	Sayılar
Yerlilik/Millilik	4
Bağımsızlık/Egemenlik	13
ABD/NATO Eksenli Haberler	13
Uyarılar/Yaptırımlar	8
Alternatif Sistem	3
Rusya Eksenli Haberler	3
Güvenlik	6
Toplam	50

Tablo 6. CAATSA Yaptırımlarının Uygulanması ile İlgili Haberlerin Söylemsel Tema Dağılımı

S-400 süreci ile ilgili en önemli gelişmelerden birisi Türkiye'ye CAATSA yaptırımlarının uygulanmasıdır. Bu süreç en çok haberin çıktığı, sistemlerin en çok tartışıldığı dönem haline gelmiştir. Bu dönemde tüm temalar ile ilgili haberler medyada yer almıştır. Bu dönemde en çok yer alan haberlerin kaynağı olarak özellikle ABD/NATO eksenli açıklamalar görülmektedir. Buna karşın Türkiye'den gelen açıklamalarda vurgu genellikle yerlilik/millilik ve bağımsızlık/egemenlik vurgusu üzerinedir. Buna karşın hem CAATSA içeriği ile ilgili hem de ilerde uygulanabilecek ek yaptırımlar ile ilgili haberler ve söylemlerde medyada yer almaktadır. Tartışılan konular CAATSA'da seçilen maddelerin niteliğinden, yaptırımların Türk Savunma Sanayii üzerindeki olası etkilerine kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Buna karşın ilişkilerde ciddi bir zedelenme olsa da özellikle sistemin hemen kullanıma alınmadığı, çeşitli çözüm önerilerinin öne sürüldüğü fakat buna karşın Amerikan tarafının negatif tavrını koruduğu görülmektedir.

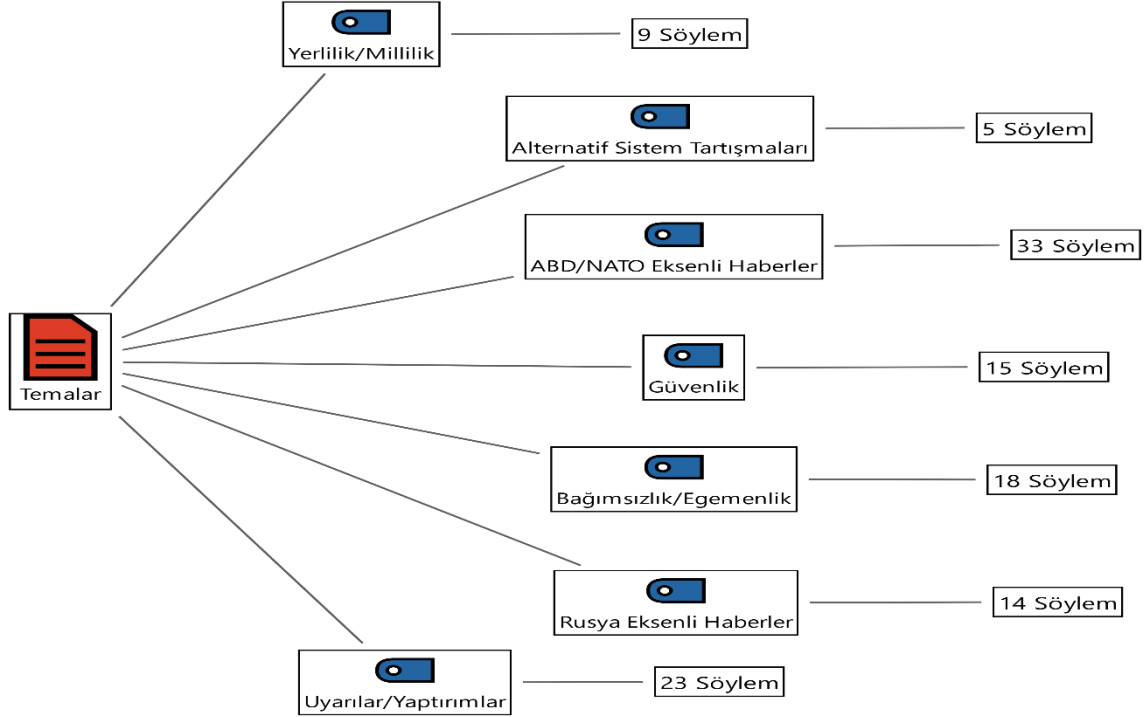

Şekil 3 Aktörler Arası Söylemlerin Tonları

Yukarıdaki şekil aktörler arasındaki etkileşimin pozitif/negatif yönünü vurgularken ton ise derecesini vermektedir. Yeşil pozitif, turuncu/kırmızı negatifi vurgularken siyah renk nötr olarak ele alınmıştır.

4.7 Genel Analiz

S-400 alım sürecinin geneline bakıldığında zaman yayılmış ve uzun bir zaman dilimini kapsayan bir süreçten bahsetmek mümkündür. Bu kapsamda öncelikli olarak ABD, NATO, Türkiye ve Rusya'dan ana aktörler olarak bahsetmek mümkündür. ABD içerisinde de Senato ve Başkan D. Trump'tan farklı söylemler görebilmek mümkündür. Türkiye içerisinde iktidar ve muhalefet söylemleri arasında da farklar olmasına karşın yaptırımlara karşın ortak tepki oluşmaktadır. Buna karşın muhalefet tepkileri F-35 sürecinin iyi yönetilememesi, S-400 ısrarı, yanlış değerlendirilen kaynaklar gibi etmenler etrafında şekillenmektedir. Milli egemenlik ve buna bağlı verilen kararlar konusunda destek söylemi görülmektedir.

Şekil 4 Haberlerin Tüm Süreç İçin Genel Söylemsel Tema Dağılımı

S-400 nihai anlaşmasının imzalanması ilk olarak değerlendirilen gelişmedir. Önemi uzun bir zamandır tartışılan bir konunun sözleşmeye dökülmesidir. Bu anlamda bu sürece kadar yapılan söylemlerin, kurulan temaların bir izdüşümü olduğu görülmektedir. Burada özellikle daha önceden devam eden söylemlerde kısmen tonun yükselmesi dikkat çekerken söylemlerde bir değişim olmadığı görülmektedir. ABD açısından burada artık sözleşme imzalanmış olduğu için teslimat sürecine odaklanılmış ve bundan Türkiye'nin kaçınması istenmiştir. Bu dönemde artık yaptırımların daha ciddi bir tondan konuşulduğu görülmektedir. NATO'nun ise kurumsal söylem bazında aha itidalli davrandığı dikkati çekmektedir. NATO her üye devletin istediği silahı kullanabileceği söylemini benimsemesine karşın ikili görüşmelerde S-400 edinilmesi karşılıklı bir pozisyon almakta bu da çıkan haberlere yansımaktadır. NATO tarafından önerilen sistemler Patriot ve SAMP-T'dir. Türkiye'de iktidar açısından ise bu durum özellikle ABD ile ilişkilerde Obama yönetimi ve Patriot konusu ile ilişkilendirilmekte ABD ve NATO tarafından istenen desteğin görülemediği bu yüzden söz konusu kararın alındığı bildirilmektedir. Türkiye'de muhalefet söylemlerinin genel olarak S-400 sistemlerinin savunulmasından çok egemen bir ülke olarak kendi kararını alma bağlamında iktidarla ortak noktada bulunduğu görülmektedir. Rusya bu dönemde sıklıkla gerek devlet başkanı, bakan düzeyinde açıklamalar yapmıştır. Aynı zamanda sistemi satan şirket yöneticilerinin de demeçleri medyada kendisine yer bulmuştur. Bunlar hem

süreç hakkında bilgi verme hem de Amerika'ya karşı oluşan konjonktürü destekleme amacını taşımaktadır. Bu durumda hem Pazar payını ve sistemini savunma hem de Hindistan ve Suudi Arabistan örneğindeki gibi olası S-400 satışlarının önünü açma isteği vardır.

İkinci olarak seçilen aşama ise Türkiye'nin ortağı olduğu ve hava kuvvetlerinin gelecek projeksiyonunda önemli yer tutan F-35 savaş uçağı projesinden çıkarılmasıdır. Türkiye hem üretim alanında yer almakla birlikte hem de ciddi sayıda bir uçak alıcısıdır. Aynı zamanda projenin de üçüncü dereceden ortağıdır. Bu kapsamda yaşanan zarar ve telaffuz edilen maddi kayıp oranları ciddi görülmeyle birlikte Türkiye açısından S-400 sistemlerinden vazgeçmeye neden olmamıştır. Bu durum Türkiye içerisinde özellikle milli egemenlik ekseninde değerlendirilmiş ve serbest karar almanın bir ölçütü olarak sunulmuştur. Aynı zamanda Patriotların Türkiye'ye satılmadığı yine dile getirilen konulardan biridir. Türkiye'nin F-35 projesinden çıkarılmış olması üretim takviminin uzamasına ve maliyet artışlarına neden olmuştur. Buna karşın ABD'nin zararı kabul etmesi, olumlu tavır takınmaması yahut açık kapı politikası benimsememesi sürece bakışı için önemli ipuçları vermektedir. Bu durum kendisini giderek artan yaptırım tehditlerinde ve diğer söylemlerinde belli etmektedir.

Bir diğer aşama ise S-400 hava savunma sistemlerinin üç aşamalı olarak tarihleri yayılmış bir şekilde Türkiye'ye teslim edilmesidir. İlk iki teslimatta araçlar uçaklar yoluyla teslim edilirken üçüncü teslimatta ise 120 adet füze deniz yolu ile Türkiye'ye iletilmiştir. Türkiye'nin sistemi teslim alması Amerika tarafında daha sert yaptırımların da gündeme gelmesine neden olmuştur. Söylem bazında da bu şekilde bir değişim görülmektedir. Bu durumla birlikte bundan sonraki uyarılar sistemin aktif olmaması yönünde gerçekleşmiştir. Türkiye kanadında ise en üst merciden sistemin kullanılmak için alındığı ve gerekli işlemlerden sonra aktif edileceği her zaman belirtilmiştir. Türkiye bu kapsamda kontrolün Türk Silahlı Kuvvetleri'nde olacağını sıklıkla vurgulamış ve Rusların bir söz sahibi olmayacağını yinelemiştir. Aynı zamanda ortak çalışma grubu kurulması yoluyla sıkıntıların giderilmesi de Türkiye'nin politik arayışlarında öne çıkmıştır.

Önemli bir diğer gelişme de S-400 hava savunma sistemlerinin Sinop'ta testlerinin gerçekleştirilmesi aşaması olmuştur. Bu durum sistemlerin etkin hale gelmesinden önceki son aşama olduğu için hem oldukça dikkat çekmiş hem de uyarı tonu söylemlerde görülür hale gelmiştir. Bu durum karşısında ABD tarafından hem kınama hem de daha ileri derece yaptırım söylemleri gelmiştir. Bu durum özellikle sistemin aktif edilmesini engelleme isteğini içermektedir. Bu süreç içerisinde sistem aktif edilmese de testler gerçekleştirilmiştir. Testlerin gerçekleştirildiği ve bunların doğal süreçler olduğu vurgulanmıştır. Amerikan söylemine hâkim olan kesin dilin ise döneme göre değiştiği de görülmektedir. Öncelikle teslimatların gerçekleştiği durumda kullanılan yaptırım aracı zaman geçip teslimat gerçekleştikten sonra ise sistem aktivasyonu durumunda yaptırımların gerçekleşeceği söylemine doğru evrilmiştir.

CAATSA yaptırımlarının uygulanması gelişmesi ise en son ele alınan gelişmedir. Aynı zamanda yaptırımların "stratejik ortak" olarak değerlendirilen bir NATO müttefiki olan Türkiye'ye karşı gerçekleşmesi önem taşıyan bir unsurdur. Bu durumun ilişkilerde kırılmaya yol açabilecek bir durum olabileceği değerlendirmelerde yer alırken bu şekilde gerçekleşmediği belirtilmelidir. Bu yaptırımların gelebileceği önceden beklenmekte olup yaptırımların da düşük tonlu olarak gerçekleşmesi bu duruma yol açmıştır. Ayrıca halen Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar tarafından F-35 projesine geri dönme isteğinin yinelenmesi de önemli bir bulgu olarak görülmektedir. Türkiye açısından ilişkilerin düzeltilmesi ve projeye geri dönüş halen birinci plan

olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum aynı zamanda Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu tarafından sıklıkla ABD ve NATO'ya yapılan ortak çalışma grubu teklifi de bunu göstermektedir. Sürece bakıldığında ABD ve Türkiye arasındaki görüş ayrılıklarının derin olduğu açıktır. Bu durum ikili ilişkiler kapsamında yaşanan güven bunalımını göstermekte “stratejik ortaklık” kavramının git gide geçerliliğini yitirdiğini doğrulamaktadır. S-400 hava savunma sistemlerinin alınmamış olduğu bir alternatif senaryoda dahi F-35 savaş uçaklarının teslimatlarının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği muallaktır. Bu durum tarafların birbirleri ile olan ilişkilerinin negatif gelişiminin bir sonucudur. Özellikle bakıldığında ise 15 Temmuz 2016 gecesi gerçekleşen hain darbe girişiminin sonrasında ilişkilerin daha da kötüye gittiği görülmektedir. Bu bakımdan Rusya'dan alınan S-400 hava savunma sistemlerinin hem savunma anlamındaki önceliği yüksek eksikliklerin giderilmesinde ciddi bir alternatif olarak öne çıktığı görülmekte hem de siyasal olarak da daha avantajlı bir konuma ulaştığı fark edilmektedir. Bu durum kararın sadece askeri değil siyasi anlamda da önemli bir karar olduğunu göstermektedir. Washington açısından da takınılan tavır ve alınan aksiyonlar sadece askeri bir alıma yönelik gerçekleşen tepkilerden öte siyasi nitelikli olmuştur. İkili ilişkilerin kötü ilerlediği bir durumda S-400 sistemlerinin alınmamış olması durumunda bile Patriot sistemlerine kongre tarafından onay verilmesi ihtimali, o süreçte, kesin olarak görülmemektedir, onay verilmiş olsa bile sistem teslimatlarına kadar ilişkilerin gelişim seyrinin inişli çıkışlı olabileceği görülmektedir.

Sonuç

Türkiye uzunca bir zaman uzun menzil hava savunma sistemi eksikliğini hissetmiştir. Özellikle ülke savunması anlamında önemli olan bu sistemler bölgesel riskler ve jeopolitik gereksinimler bağlamında git gide daha önemli bir hale gelmiştir. Türkiye bir yandan hazır alım yolu ile bu eksikliğini karşılama yönünde çalışmalar yaparken bir yandan da kendi özgün ve milli sistemlerini geliştirme yolunda adımlar atmıştır. Çalışma kapsamında da bu eksikliğe dönük olarak Rusya'dan satın alınan S-400 hava savunma sistemlerinin anlaşma imzalanması sürecinden itibaren aktörlerin söylemine odaklanmaktadır.

S-400 süreci çalışma kapsamında beş farklı gelişme ekseninde ele alınmıştır. Bunlar S-400 hava savunma sisteminin teminine yönelik nihai sözleşmenin imzalanması, sistem teslimatlarının gerçekleşmesi, F-35 savaş uçağı programından Türkiye'nin çıkarılması, S-400 sisteminin test edilmesi ve CAATSA yaptırımlarının ilk kez bir NATO ülkesine uygulanması süreçleridir. Bu şekilde çalışmanın ilk gelişmesi 29 Aralık 2017 tarihinden başlamakta ve son gelişmesinin ise 14 Aralık 2020 günü gerçekleşmiş olduğu görülmektedir.

Hava savunma sistemi ihalesi uzun bir döneme yayılmıştır. Bu kapsamda ilk etapta ihale düzenlenmiş fakat genel olarak isterler karşılanamamıştır. Daha sonra ihalenin ilk etabında kazanan Çin ürünü olan HQ-9 HSS sistemi olmuş fakat bu durum tartışmalara ve yine karşıtıklara sebep olmuş anlaşma imzalanamamıştır. Bununla birlikte bu süreç sonunda da süreç yine uzamış ve sistemi Türkiye'nin elde etmesi mümkün olmamıştır. Bu süreçte de yine NATO ve ABD eksenli yapılan söylemler olumsuz nitelikte olmuş, Türkiye'nin bir Çin sistemini envanterine almasını istememişlerdir. Bu açıdan bakıldığında S-400 sistemlerinin elde edilmesi sürecinde olduğu kadar bir krize dönüşmemiş olsa da süreç açısından benzerlikler taşımaktadır.

Haber taramalarının dönemsel seçimleri kritik gelişmeler üzerinden seçilmiştir. Bu kapsamda öncelikli amaç söz konusu kritik gelişmelere bağlı olarak söylemlerin nasıl geliştiği ve değişimlere uğradığını çözümleyebilmektir. ABD, NATO, Türkiye ve Rusya'dan bu süreçte ana aktörler olarak bahsetmek mümkündür. ABD içerisinde de Senato ve dönemin ABD başkanı D. Trump'tan farklı söylemler görebilmek mümkündür. Türkiye içerisinde iktidar ve muhalefet

söylemleri arasında da farklar bulunmasına karşın yaptırımlar ve egemenliği zedeleyici karşıt söylemlere birlikte ortak tepki gösterilmesini görebilmek mümkündür. Bununla birlikte muhalefet tepkileri genel olarak F-35 sürecinin iyi yönetilememesi, projeden dışlanma, yatırımların boşa gitmesi, S-400 ısrarı, yanlış değerlendirilen kaynaklar gibi etmenler etrafında oluşmaktadır.

Söylemlere bakıldığında krizin çok daha derin olduğu ve ABD ile Türkiye arasındaki negatif ilerleyen ilişkilerin yüzeyde olan bir yansıması olduğu açıktır. Bu durum sürecin çok daha büyük bir kriz haline gelmesine yol açmıştır. Burada görülen ana durum diğer ana sorunlardan kaynaklı olarak karşılıklı olarak duyulan güvensizlik problemidir. Türkiye özellikle Suriye meselesinde PKK/YPG terör örgütünün ABD eliyle silahlandırılması ve desteklenmesi nedeniyle hem güvensizlik yaşamakta hem de bu durumun bir ulusal güvenlik sorunu haline geldiğini düşünmektedir. ABD ise Türkiye'nin ittifaktan uzaklaştığını düşünmekte buna göre de farklı politikalar uygulamaktadır. Karşılıklı oluşan güvensizlik sarmalı daha kolayca çözülebilecek sorunları dahi etkilemekte bunları da zorlaştırmaktadır. Bu duruma bakıldığında S-400 hava savunma sistemlerinin anlaşmasının iptal edildiği bir durumda bile F-35 savaş uçaklarının teslimatlarının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsizdir. Aradaki sorunlar ve güvensizlik bu durumu derinleştirmektedir.

Rusya'dan alınan S-400 hava savunma sistemlerinin savunma alanında eksikliği duyulan sistem ihtiyacını karşılayacağı düşünülmüş bununla birlikte ABD/NATO varyantlı sistemlere göre de elverişli şekilde değerlendirilmiş ve anlaşma imzalanmıştır. Bunun yanı sıra hem savunma anlamındaki önceliği yüksek eksikliklerin giderilmesinde ciddi bir alternatif olarak öne çıktığı görülmekte hem de siyasal olarak da daha avantajlı bir konuma ulaştığı fark edilmektedir. Buna karşın *stand by alone* (tek başına) olarak çalışacak olması sistemin NATO sistemleri ile uyumlu çalışmasını engelleyecek ve performansını daraltacaktır. Bu durum da göz önüne alındığında Türkiye ile ABD/Batı arasında olan güvensizlik ve ilişkilerin kötüye gidişi de verilen kararı etkilemiş gözükmektedir. Bu açıdan askeri gelişmelerin yanı sıra siyasal gelişmelerde süreci etkilemiş gözükmektedir. Özellikle söylemsel bazda bakıldığında egemenlik/bağımsızlık temalı söylemlerde bunu gösterir niteliktedir.

Söylemlerde ülke ihtiyaçları ve bağımsız karar verme süreci sıklıkla vurgulanmış, egemenlik ve bağımsızlıktan sıklıkla söz edilmiş, geçmişte yapılan uygulamalara ve özellikle Patriot anlaşmasının neden olmadığına vurgu yapılmış, ortak çalışmalar yapılması dile getirilmiştir. Bu kapsamda bakıldığında hem bağımsızlık ve egemenliğin vurgulandığı görülmekte hem de iş birliği konusunda açık olduğu sıklıkla dile getirilmektedir. Bu durum Türkiye'nin ortak bir çözüm bulma yolundaki iradesini de göstermekte daha makul bir tavır ve tepki takınılması konusunda çabasını göstermektedir.

Seçilen dönemlere göre olarak bakıldığında söylem temalarının değiştiği görülmektedir. Bu kapsamda ilk olarak sistemlerin edinilmesi sürecinde daha çok yerlilik/millilik, bağımsızlık/egemenlik ve güvenlik temaları öne çıkarken süreç bir krize evrilmeye başladıkça buradaki ana temalarda sıklıkla yabancı basın haberlerine ve söylemlere yer verilmekte (ABD/Batı ve Rusya eksenli) ve uyarı/yaptırım söylemleri hâkim konuma erişmektedir. Bu durum aynı zamanda sürecin çözümden uzak bir şekilde krize evrilişini de göstermektedir. Aynı zamanda gerek F-35 programından çıkarılma süreci gerekse de CAATSA yaptırımları süreci bu durumu daha da hızlandırmıştır.

Süreç değerlendirildiğinde S-400 sistemlerinin edinimi sürecinin çok daha komplike ve girift bir süreci içerdiği görülmektedir. Süreç içerisinde geçmiş dönemde meydana gelmiş olan deneyimlerin de unutulmadığı fakat sürecin sadece askeri ir bakış açısından ziyade askeri-siyasal

bakış açısı ile şekillendirildiği görülmektedir. Bu durumun meydana gelmesinde Türkiye ile ABD/Batı arasında meydana gelen karşılıklı güven bunalımı ve ilişkilerde kötü seyir etkili olmuştur. Aynı zamanda Türkiye'nin ulusal güvenlik sorunu addettiği PKK/YPG sorununa ABD'nin desteği bu açıdan kritiktir. Aynı zamanda ABD açısından da Türkiye'nin kendi politikalarına olan haklı itirazı olumsuz görülmekte ve ittifak ilişkilerindeki öngörülemeslik şeklinde değerlendirilmektedir. F-35 sürecinde de S-400 krizi olmasa bile benzer bir gelişmenin yaşanabilmesi bu minvalde olası değerlendirilmektedir. Sonuç olarak sürecin diğer gelişmelerin ve ilişkilerin kötü seyri nedeniyle hızlı bir şekilde krize dönüştüğü görülmektedir. Bu açıdan söylem analizinin sürecin ve krizin gelişimini görmek için bir anahtar sunduğu da açıktır.

Kaynakça

- Abbas, K. M. (2019). Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(91), 191-203. Alexa. (2021). *Top Sites in Turkey*. <https://www.alex.com/topsites/countries/TR> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021
- Alabarda, Y. (2019). Türkiye'nin Hava Savunmasında S-400 Sistemlerinin Yeri ve Önemi. *Kriter*, 4(37). [kriterdergi.com: https://kriterdergi.com/dis-politika/turkiyenin-hava-savunmasinda-s-400-sistemlerinin-yeri-ve-onemi](https://kriterdergi.com/dis-politika/turkiyenin-hava-savunmasinda-s-400-sistemlerinin-yeri-ve-onemi) adresinden alındı
- AljazeeraTurk. (2014, Mayıs 12). *Çin: Füze ihalesini siyasallaştırmayın*. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/cin-fuze-ihalesini-siyasallaştırmayın> adresinden alındı. Erişim tarihi: 6 Ocak 2021.
- Alexa. (2021). *Top Sites in Turkey*. <https://www.alex.com/topsites/countries/TR> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021
- Altuncu, Ö. (2020, Ekim 24). *'S-400'leri test ettik, ABD'ye soracak değiliz'*. Ocak 7, 2021 tarihinde [hurriyet.com.tr: https://www.hurriyet.com.tr/gundem/s-400leri-test-ettik-abdye-soracak-degiliz-41644573](https://www.hurriyet.com.tr/gundem/s-400leri-test-ettik-abdye-soracak-degiliz-41644573) adresinden alındı
- AmerikanınSesi. (2001, Temmuz 10). *Türkiye - İsrail Askeri İşbirliği - 2001-07-10*. <https://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-a-2001-07-10-4-1-87859737/795943.html> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021
- BBC. (2011, Aralık 22). *Fransız Meclisi 'soykırım inkârını suç sayan' yasa tasarısını kabul etti*. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/12/111222_turkey_france_updt adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021.
- BBC. (2015, Kasım 15). *Türkiye Çin'den füze almaktan vazgeçti*. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151115_turkiye_cin iptal adresinden alındı. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2021.
- Canikligil, R. (2020, Aralık 15). *2020. Trump Giderayak CAATSA İmzaladı*. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/trump-giderayak-caatsayi-imzaladi-41688757> adresinden alındı
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (3. b.). (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.
- Çelik, H., & Ekşi, H. (2008). Söylem Analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.
- Dünya.com. (2010, Aralık 6). *MBDA Türk Hava ve Füze Savunma Sistemi'ne talip*. [www.dunya.com: https://www.dunya.com/gundem/mbda-turk-hava-ve-fuze-savunma-sistemi039ne-talip-haberi-132502](https://www.dunya.com/gundem/mbda-turk-hava-ve-fuze-savunma-sistemi039ne-talip-haberi-132502) adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021
- Defence Turkey. (2022, Ocak 22). *HvKK'nın Emektar Nike Hercules Füzeleri Yerini HİSAR ve SİPER'lere Bırakmaya Hazırlanıyor*. www.defenceturkey.com

- <https://www.defenceturkey.com/tr/icerik/hvkk-nin-emektar-nike-hercules-fuzeleri-yerini-hisar-ve-siper-lere-birakmaya-hazirlaniyor-4934> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 14 Ocak 2024
- Dijk, T. V. (1997). *Discourse as Structure and process* (Cilt Vol I). Londra: Sage.
- DW. (2016, Kasım 18). *Işık: Rusya ile S-400 için görüşüyoruz*. <https://www.dw.com/tr/işık-rusya-ile-s-400-için-görüşüyoruz/a-36435342> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021
- DW. (2019, Eylül 11). *MSB: S-400'de ikinci sevkiyat tamamlandı*: <https://www.dw.com/tr/msb-s-400de-ikinci-sevkiyat-tamamlandı/a-50438042> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021
- Egeli, S. (2014). Füzeler Tehdidi ve NATO Füzeler Kalkanı: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. *Uluslararası İlişkiler*, 10(40), 39-73.
- Ensonhaber. (2019, Temmuz 14). *Erdoğan: S-400, tarihimizin en önemli anlaşmasıdır*. ensonhaber.com: <https://www.ensonhaber.com/gundem/erdogan-s-400-tarihimizin-en-onemli-anlasmasidir> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021
- Ensonhaber. (2019, Temmuz 12). *S-400 teslimatı başladı*. ensonhaber.com: <https://www.ensonhaber.com/gundem/s-400-teslimati-basladi> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 8 Ocak 2021.
- Ensonhaber. (2019, Ağustos 27). *S-400'lerde ikinci sevkiyat başladı*. ensonhaber.com: <https://www.ensonhaber.com/gundem/s-400-sevkiyatinda-ikinci-teslimat-donemi> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Ensonhaber. (2020, Kasım 22). *Ömer Çelik'ten CHP'li Ünal Çeviköz'e tepki: Kabul edilemez*. <https://www.ensonhaber.com/gundem/omer-celikten-chpli-unal-cevikoze-tepki-kabul-edilemez> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021.
- Ensonhaber. (2020, Mayıs 12). *ABD Kongresi'ne sunulan F-35 raporu*. <https://www.ensonhaber.com/dunya/abd-kongresine-sunulan-f-35-raporu> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 9 Ocak 2020.
- Ensonhaber. (2020, Ekim 7). *ABD: Türkiye'nin S-400'ü test edebileceği iddiasından dolayı endişeliyiz*. <https://www.ensonhaber.com/dunya/abd-turkiyenin-s-400u-test-edebilecegi-iddiasindan-dolayi-endiseliyiz> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 7 Ocak 2021.
- Ensonhaber. (2020, Aralık 12). *ABD'den Türkiye'ye S-400 nedeniyle yaptırım kararı*. <https://www.ensonhaber.com/gundem/abdden-turkiyeye-s-400-nedeniyle-yaptirim-karari> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021.
- Ensonhaber. (2020, Aralık 12). *CAATSA yaptırımları nedir*. <https://www.ensonhaber.com/ipucu/caatsa-yaptirimlari-nedir> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 9 Ocak 2021.
- Ensonhaber. (2020, Aralık 11). *Cumhurbaşkanı Erdoğan: CAATSA, Türkiye'ye karşı saygısızlıktır*. <https://www.ensonhaber.com/gundem/cumhurbaskani-erdogan-caatsa-turkiyeye-karsi-saygisizliktir> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 9 Ocak 2021.
- Ensonhaber. (2020, Aralık 11). *Donald Trump, Türkiye'ye yönelik yaptırım paketini imzaladı*. <https://www.ensonhaber.com/dunya/donald-trump-turkiyeye-yonelik-yaptirim-paketini-imzaladi> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Ensonhaber. (2020, Ekim 17). *Pentagon, S-400 kullanımı için Türkiye'yi kınadı*. <https://www.ensonhaber.com/gundem/pentagon-s-400-kullanimi-icin-turkiyeyi-kinadi> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021.
- Ensonhaber. (2020, Temmuz 18). *Türkiye'nin F-35 programından çıkarılmasının maliyeti*. <https://www.ensonhaber.com/ic-haber/turkiyenin-f-35-programindan-cikarilmasinin-maliyeti> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Ensonhaber. (2020, Mayıs 15). *Trump: Türkiye, 'F-35 parçası vermiyoruz' dese ne olacak*. <https://www.ensonhaber.com/dunya/trump-turkiye-f-35-parcasi-vermiyoruz-dese-ne-olacak> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 8 Ocak 2021.

- Ensonhaber. (2021, 2 26). *Hulusi Akar: S-400 savunma sistemi, ihtiyaç duyulduğunda kullanılır*. <https://www.ensonhaber.com/gundem/hulusi-akar-pkknin-caniligini-herkes-gormeli> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 27 Şubat 2021.
- Ensonhaber.com. (2017, 29 Aralık). *s-400 anlaşması imzalandı*. <https://www.ensonhaber.com/gundem/s-400-anlasmasi-imzalandi> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.
- Ergan, U. (2017, Aralık 30). *S-400'ler Mart 2020'de teslim*. Ocak 11, 2020 tarihinde [hurriyet.com.tr](https://www.hurriyet.com.tr): <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/s-400ler-mart-2020de-teslim-40694676> adresinden alındı
- Erkuş, S. (2018, Mart 29). *ABD ile Patriot pazarlığı başlıyor*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-ile-patriot-pazarligi-basliyor-40788544> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Ersöz, S. (2020, Ekim 8). *S-400'ler için test zamanı*. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/s-400ler-icin-test-zamani-6324619> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021.
- Fırat, H. (2019, Mayıs 17). *S-400'de erteleme tartışması*. <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/handefirat/s-400de-erteleme-tartismasi-41216455> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 13 Ocak 2021.
- Fırat, H. (2020, Aralık 21). *F-35'ler için üretime devam*. <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/handefirat/f-35ler-icin-uretime-devam-41693904> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2021.
- Fırat, H. (2020, Aralık 17). *Yaptırım kararını gözden geçirmesini bekliyoruz*. <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/handefirat/hulusi-akardan-abdye-yaptirim-kararini-gozden-gecirmesini-bekliyoruz-41691689> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 9 Ocak 2021.
- Filiz, Ş. (2021). Kamu Diplomasisi Bağlamında S-400 Anlaşması'nın Uluslararası Yayın Kuruluşları Üzerinden İncelenmesi: VOA, RT VE TRT World Örnekleri. *Erciyes İletişim Dergisi*, 8(2), 777-793.
- Gür, T. (2013). Post-Modern Bir Araştırma Yöntemi Olarak Söylem Çözümlemesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 5(1), 185-202.
- Hürriyet. (2001, Mayıs 29). *İsrail Türkiye'ye'ye Arrowfüzeleri satmak istiyor*. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/israil-turkiyeyeye-arrowfuzeleri-satmak-istiyor-39245810> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021.
- Hürriyet. (2007, Kasım 14). *Türkiye-İsrail, Arrow ve Ofek satışını görüşüyor*. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/turkiye-israil-arrow-ve-ofek-satisini-gorusuyor-7673094> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021.
- Hürriyet. (2009, Eylül 14). *Ankara'nın Patriot Kararı Yok*. [hurriyet.com.tr: https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ankara-nin-patriot-karari-yok-12473530](https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ankara-nin-patriot-karari-yok-12473530) adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021
- Hürriyet. (2017, Mart 9). *ABD'li komutandan dikkat çeken 'Türkiye' açıklaması*. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abdli-komutandan-dikkat-ceken-turkiye-aciklamasi-40766081> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Hürriyet. (2017, Aralık 29). *Savunma Sanayii Müstesarlığı'ndan S-400'lere ilişkin açıklama*. <https://www.hurriyet.com.tr/savunma-sanayii-mustesarligindan-s-400lere-il-40694475> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.
- Hürriyet. (2017, Aralık 29). *Son dakika! S-400 anlaşması Ankara'da imzalandı*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-s-400-anlasmasi-ankarada-imzalandi-40693982> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021.
- Hürriyet. (2018, Mart 27). *ABD Kongresi'nden Türkiye'ye aba altından sopa: S-400 alırsanız F-35 vermeyiz*. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-kongresinden-turkiyeye-aba-altindan-sopa-s-400-alirsaniz-f-35-vermeyiz-40785010> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Hürriyet. (2019, Temmuz 25). *CAATSA, Trump'a Türkiye konusunda hareket alanı veriyor*. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/caatsa-trumpa-turkiye-konusunda-hareket-alani-veriyor-41284011> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 13 Ocak 2021.

- Hürriyet. (2019, Eylül 26). *Cumhurbaşkanı Erdoğan: S-400 olayı Türkiye Amerika ilişkilerini kesinlikle bozmamalı.* <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/cumhurbaskani-erdogan-s-400-olayi-turkiye-amerika-iliskilerini-kesinlikle-bozmamali-41338130> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.
- Hürriyet. (2021, Ocak 15). 'ABD'ye S-400 için diyalog çağrısı'. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abdye-s-400-icin-diyalog-cagrasi-41715134> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 15 Ocak 2021.
- Habertürk. (2021, Şubat 9). *Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'dan S-400 gerilimine ilişkin 'Girit modeli' önerisi!* <https://www.haberturk.com/milli-savunma-bakani-hulusi-akar-dan-s-400-gerilimine-iliskin-girit-modeli-onerisi-2966562> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2021.
- Hacıoğlu, N. (2018, Ağustos 21). *2019'da geliyor.* <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/2019da-geliyor-40934681> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- J. Heintz, & S. Fraser. (2015, Kasım 24). *Turkey shoots down Russian jet it says violated its airspace.* <https://web.archive.org/web/20151126051417/http://bigstory.ap.org/article/066bc52167e844bb9f5732d8650b0b35/report-turkey-shoots-down-warplane-over-airspace-intrusion> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021.
- Kasapoğlu, C. (2017). *Türkiye'nin S-400 İkilemi*. İstanbul: EDAM.
- Kasapoğlu, C., & Ülgen, S. (2018). *Is Turkey sleepwalking out of the Alliance? An assessment of the F-35 deliveries and the S-400 Acquisition*. İstanbul: EDAM.
- Kasapoğlu, C. (2021, Mart 26). *S-400 Konusunda Fikir Değiştirmeli miyiz?* <https://www.perspektif.online/s-400-konusunda-fikir-degistirmeli-miyiz/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 14 Ocak 2024
- Kıbaroğlu, M. (2018). Türkiye'nin S-400 Macerasının 4 Yüzü. *Yörünge*(3), 40-45.
- Kurt, V. (2019). S-400 & F-35 Denklemi. *SETA Analiz*(291), 1-21.
- Layder, D. (2015). *Sosyolojik Araştırma Pratiği* (2. b.). (S. Ünal, Çev.) Ankara: Heretik Yayınları.
- MBDA. (t.y). *ASTER 30-SAMP/T*. <https://www.mbda-systems.com/product/aster-30-samp/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021.
- Mevlütöğlu, A., & Korkmaz, S. C. (2017). *Türkiye'nin Hava Savunma Şemsiyesi ve S-400*. Ankara: ORSAM.
- M, Demir. (2009, Eylül 14). *Ankara'nın Patriot Kararı Yok*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ankara-nin-patriot-karari-yok-12473530> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021.
- Milliyet. (2001, Temmuz 15). *Türkiye ve İsrail'in ortak füze savunma sistemi üretmesi gündemde.* <https://www.milliyet.com.tr/dunya/turkiye-ve-israilin-ortak-fuze-savunma-sistemi-uretmesi-gundemde-373957> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021.
- Milliyet. (2009, Eylül 12). *Yönetim, Türkiye'ye füzesavar satışı Kongre'ye bildirdi.* <https://www.milliyet.com.tr/dunya/yonetim-turkiye-ye-fuzesavar-satisini-kongre-ye-bildirdi-1138439> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 14 Ocak 2024
- Milliyet. (2012, Haziran 23). *Türk uçağını Suriye düşürdü*. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/turk-ucagini-suriye-dusurdu-1557511> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021.
- Milliyet. (2013, Haziran 19). *Patriot'un üreticisi Raytheon Türkiye ve Kuveyt'ten umutlu.* <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/patriot-un-ureticisi-raytheon-turkiye-ve-kuveyt-ten-umutlu-1724789> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021.
- Milliyet. (2015, Kasım 16). *3.4 milyar dolarlık Çin füzesi iptal*. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/3-4-milyar-dolarlik-cin-fuzesi-iptal-2148480> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 8 Ocak 2021.
- Milliyet. (2017, Aralık 29). *Son dakika: Türkiye'den flaş S-400 açıklaması!* <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/cumhurbaskani-erdogandan-flas-s-400-aciklamasi-2904798> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.

- Milliyet. (2018, Mart 12). <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/putinin-yardimcisi-turkiye-s-400-teslimatinin-hizlandirilmasini-istedi-2625903>. <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/putinin-yardimcisi-turkiye-s-400-teslimatinin-hizlandirilmasini-istedi-2625903> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Milliyet. (2018, Nisan 18). *NATO'da 'S-400 sancısı' dinmek bilmiyor*. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/nato-da-s-400-sancisi-dinmek-bilmiyor-2650369> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Milliyet. (2018, Haziran 26). *Son dakika... Bozdağ: F-35'lerin ilk teslimi yarın!* milliyet.com.tr: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/son-dakika-bozdag-f-35lerin-ilk-teslimi-yarin-2691844> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021.
- Milliyet. (2018, Nisan 20). *Son dakika... Rusya'dan ABD'ye S-400 yanıtı! 'Türkiye'ye şantaj...'*. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/ibrahim-kalindan-s-400-aciklamasi-tehdit-ve-yaptirimlar-hicbir-olumlu-sonuc-vermeyecek-2859639> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Milliyet. (2018, Mayıs 30). *Son Dakika: ABD'den peş peşe Türkiye açıklamaları*. <https://www.milliyet.com.tr/dunya/son-dakika-abdden-pes-pese-turkiye-aciklamalari-2678788> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 8 Ocak 2021.
- Milliyet. (2018, Temmuz 11). *Son dakika: Türkiye noktayı koydu! 2019 sonunda geliyor*. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/son-dakika-turkiye-noktayı-koydu-2019-sonunda-geliyor-2704650> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Milliyet. (2020, Aralık 17). *ABD'nin yaptırımına 'HiSAR'lı yanıt*. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/abdnin-yaptirimina-hisarli-yanit-6381736> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 9 Ocak 2021.
- Milliyet. (2020, Aralık 12). *CAATSA yaptırımları Senato'dan geçti*. <https://www.milliyet.com.tr/dunya/caatsa-yaptirimlari-senatodan-gecti-6377709> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 8 Ocak 2021.
- Milliyet. (2021, Şubat 6). *ABD Büyükelçisi Satterfield: S-400 sorununun çözüleceğini umuyoruz*. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/abd-buyukelcisi-satterfield-s-400-sorununun-cozulecegini-umuyoruz-6424302> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2021.
- Milliyet. (2021, Mart 2). *Son dakika... İbrahim Kalın'dan S-400 açıklaması! Girit formülü gündemimizde yok*. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/son-dakika-ibrahim-kalindan-s-400-aciklamasi-girit-formulu-gundemimizde-yok-6444406> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 3 Mart 2021.
- Milliyet. (2021, Şubat 11). *Son dakika: Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın'dan S-400 açıklaması: Karar bir gecede alınmadı*. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/son-dakika-cumhurbaskanligi-sozcusu-ibrahim-kalindan-s-400-aciklamasi-karar-bir-gecede-alinmadi-6429233> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2021.
- Neuman, W. L. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I*. (S. Özge, Çev.) Ankara: Yayın Odası Yayınları.
- NTV. (2009, Eylül 12). *Türkiye 7.8 milyarlık dolarlık füze alıyor*. <https://www.ntv.com.tr/dunya/turkiye-7-8-milyarlik-dolarlik-fuze-aliyor,3IIPuYRTwk-piD93ih2sPA> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021.
- NTV. (2017, Aralık 29). *Türkiye ile Rusya arasında S-400 anlaşması imzalandı*. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/s-400-anlasmasi-imzalandi,rGJzdHMSW0qLGc0J-AEN1Q> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021.
- NTV. (2019, Temmuz 12). *SON DAKİKA: S-400 teslimat süreci başladı*. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/son-dakika-s-400-teslimat-sureci-basladi,3qmQgDIFTEaMf4Cu9ny6fQ> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 7 Ocak 2021.
- Oğuz, M. C. (2008). Söylem Analizi. *Sosyoloji Notları*, 52-57.

- Özer, S. (2019, Temmuz 12). *S-400 teslimatı başladı*. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/s-400-teslimati-basladi/1529681>. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021.
- Sabah. (2013, Eylül 26). *Dev ihaleyi Çin kazandı*. <https://www.sabah.com.tr/aktuel/2013/09/26/dev-ihalecinin-adresinden-alindi>. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021.
- Sönmez, G. (2019). *olarak S-400 ile F-35 Arasında Türkiye – ABD ve Türkiye – Rusya İlişkileri*. Ankara: ORSAM.
- Sözcü. (2017, Aralık 27). *Türkiye S-400 bataryalarını satın aldı: Süreç nasıl gelişti?* <https://www.sozcu.com.tr/2017/dunya/turkiye-s-400-bataryalarini-satin-aldi-surec-nasil-gelisti-2148783/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.
- Sözcü. (2018, Nisan 4). *S-400'lerin teslimat tarihi belli oldu*. <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/s-400lerin-teslimat-tarihi-belli-oldu-2328420/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021.
- Sözcü. (2019, Nisan 29). *MSB, S-400'ler ve F-35'lerin teslimat tarihini açıkladı*. <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/msb-s-400ler-ve-f-35lerin-teslimat-tarihini-acikladi-4604669/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Sözcü. (2019, Temmuz 20). *Pentagon, Türkiye'nin F-35 programından çıkarıldığını açıkladı*. <https://www.sozcu.com.tr/2019/dunya/son-dakika-pentagon-turkiyenin-f-35-programindan-cikarildigini-acikladi-5235685/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021.
- Sözcü. (2019, Kasım 26). *Rusya üçüncü parti S-400'leri 2020'de teslim edecek!* <https://www.sozcu.com.tr/2019/dunya/rusya-ucuncu-parti-s-400leri-2020de-teslim-edecek-5474305/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Sözcü. (2019, Temmuz 15). *S-400'ler Türkiye'ye gelmeye başladı*. https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/son-dakika-s-400ler-turkiyeye-gelmeye-basladi5226630/?utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlahaber adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Sözcü. (2020, Ocak 30). *Diplomatik kaynaklar: 120 füze Türkiye'ye teslim edildi*. https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/son-dakika-diplomatik-kaynaklar-120-fuze-turkiyeye-teslim-edildi-5579488/?utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlahaber adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Sözcü. (2020, Ağustos 7). *Pentagon açıkladı: Türkiye'nin F-35'lerinin akıbeti belli oldu*. <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/son-dakika-pentagon-acikladi-turkiyenin-f-35lerinin-akibeti-belli-oldu-5944124/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Sözcü. (2020, 10 16). *Reuters: Türkiye Karadeniz'de S-400'leri test etti! İlk füze atıldı*. <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/reuters-turkiye-bugun-karadenizde-s-400leri-test-edecek-6083880/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021.
- Sözcü. (2021, Şubat 11). *ABD'den çarpıcı S-400 açıklaması: Tutumumuz değişmedi*. <https://www.sozcu.com.tr/2021/dunya/abdden-carpici-s-400-aciklamasi-tutumumuz-degismedi-6253738/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2021.
- Sözcü. (2021, Şubat 9). *Bloomberg'den dikkat çeken S-400 iddiası*. <https://www.sozcu.com.tr/2021/dunya/bloombergden-dikkat-ceken-s-400-iddiasi-6251942/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2021.
- Seren, M. (2015). *Füze Savunma Sistemi: İhale Süreci, Temel Dinamikler ve Aktörler*. Ankara: SETAV.
- Sünnetçi, İ. (2011). Türk Hava Kuvvetleri Yarınlarını Tanımlıyor. *Savunma ve Havacılık*, 25(147).
- SSDergilik. (2019). *ABD, hava savunma sisteminde Türkiye'yi 30 yıl oyaladı*. <https://www.savunmasanayiidergilik.com/tr/HaberDergilik/ABD-hava-savunma-sisteminde-Turkiye-yi-30-yil-oyaladi> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021.

- Şensoy, V. (2019, Eylül 3). *S-400 Alımı ve Türkiye - ABD Arasında Yaşananlar*.https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51451/s-400_alimi_ve_turkiye_-_abd_arasinda_yasananlar adresinden alındı. Erişim Tarihi: 15 Ocak 2024
- Uzun, M. (2020, Kasım 22). *CHP'li Çeviköz'den skandal vaat: Biz gelirse S-400'leri kapatırız*. Ocak 5, 2021 tarihinde [www.sabah.com.tr](https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/11/22/chpli-cevikozden-skandal-vaat-biz-gelirse-s-400leri-kapatiriz): <https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/11/22/chpli-cevikozden-skandal-vaat-biz-gelirse-s-400leri-kapatiriz> adresinden alındı
- Yücel, H. (2020). *Türk – Amerikan İlişkilerinde S-400 Krizi*. İstanbul: SETAV.
- Yıldırım, S. (2019). Yabancı Askeri Üsler ve İthal Silah Sistemleri Özelinde Türkiye'nin İttifak Sorgulamaları. A. Yıldız içinde, *Geleceğin Güvenliği* (s. 311-330). TASAM Yayınları.
- Yazıcıoğlu, Y. (2013, Eylül 27). *Türkiye Çin'le Savunma İşbirliğine Gidiyor*. <https://www.amerikaninsesi.com/a/turkiye-cin-de-savunma-isbirligine-gidiyor/1758428.html> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021.
- Yazıcıoğlu, Y. (2013, Ekim 4). *Türkiye: 'Çin Füze Sistemi NATO Uyumlu Olacak'*. <https://www.amerikaninsesi.com/a/turkiye-cin-fuze-sistemi-nato-uyumlu-olacak/1763261.html> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 7 Ocak 2021.
- Yeniakit. (2020, Aralık 11). *Caatsa yaptırımları neler?* <https://www.yeniakit.com.tr/haber/caatsa-yaptirimlari-neler-1474687.html> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 8 Ocak 2021.
- Yeniakit. (2020, Haziran 24). <https://www.yeniakit.com.tr/haber/grahamdan-turkiye-aciklamasi-s-400-ve-f-35-sorunlari-bir-engel-1311673.html>. Graham'dan Türkiye açıklaması: S-400 ve F-35 sorunları bir engel adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Yeniakit. (2020, Ocak 21). *Rusya'dan kritik açıklama! 120'den fazla füze teslim edildi*. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/rusyadan-kritik-aciklama-120den-fazla-fuze-teslim-edildi-1019841.html> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021.
- Yeltin, H. (2021). Türkiye ve S-400 Hava Savunma Sistemleri: Türkiye-ABD-Rusya İlişkilerindeki Yeri. *Anadolu Strateji Dergisi*, 3(1), 65-78.
- Yiğittepe, L. (2018). NATO ve Rusya Arasında Türkiye'nin Güvenlik Algılaması: S-400 Krizi Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(Özel ayı), 276-289.

Katkı oranı beyanı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sunmuşlardır.

Çatışma beyanı

Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal kuruluş ile ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.